

EESSÕNA

Vabatahtlik liikumine on mitmel pool maailmas populaarne ning üha enam mõistetakse, et vabal tahtel tegutsev inimene on aktsepteeritav abiressurs kõigi ühiskonnale. Eesti riiklik- ja äri sektor on küll piisavalt arenenud, kuid siiski ei jõuta rahuldada kõiki ühiskonna vajadusi sotsiaal-, haridus- jms aladel. Paljud mittetulundusühingud ja eraisikud soovivad ise oma jõu ja tööga parandada kogukonna elujärge või aidata abivajajaid. Inimeste enda initsiatiivil ja vabal tahtel põhinevat tegevust peetakse demokraatliku kodanikuühiskonna toimimise üheks peamiseks alustalaks.

Tänases Eestis vajavad vabatahtliku tööga seoses lahendamist ennekõike järgmised probleemid:

- vabatahtlikku tegevust reguleeriv seadusandlus on puudulik;
- puudulikud on vabatahtlike tegevuseks vajalike kulutuste kompenseerimise ja maksustamise mehhanismid;
- vabatahtliku tegevuse kohta pole piisavalt statistikat, mistõttu ei ole võimalik hinnata vabatahtlike poolt toodetavat sotsiaal-majanduslikku väärtust.

Vabatahtlike ja organisatsioonide omavahelise suhtlemise ja informatsiooni leviku parandamiseks ning nimetatud probleemidele lahenduste otsimiseks korraldasid Peipsi Koostöö Keskus, Tartu Vabatahtlike Keskus ja Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit 25. aprillil 2003 Esimese Eesti Vabatahtlike Foorumi.

Foorumit toetasid Euroopa Liit, Hasartmängumaksu Nõukogu ja Kuninglik Norra Saatkond Tallinnas.

Foorumi eesmärgid:

- luua vabatahtlikele ja organisatsioonidele võimalus saada paremat ülevaadet üksteise tegevusest, vajadustest ja vastastikku pakutavatest võimalustest;
- tuua kokku vabatahtlike, organisatsioonide ja riigi esindajad, et ühiselt arutada vabatahtliku tegevuse koordineerimisega seotud probleeme - seadusandlust, maksuküsimusi, statistikat jne;
- luua vabatahtlikele ja organisatsioonidele võimalus kaasa rääkida neid puudutavate otsuste väljatöötamises selle protsessi algusest peale;
- otsida võimalusi vabatahtlikku tegevust kajastava statistika arendamiseks ning väärtustada vabatahtlike tegevust;
- õppida Läti, Leedu ja Norra partnerite kogemustest.

SISUKORD

Sissejuhatus

Tuulike Mänd

Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS poolt läbi viidud projektist "Eesti mittetulundussektori kohta käiva statistika kogumise ja analüüsi korrastamine"

Meril Ümarik

Vabatahtliku töö juriidilised aspektid

Margit Vutt

Vabatahtlikud kriminaalhooldussüsteemis

Maila Sass

Vabatahtlikud kriminaalhooldussüsteemis - miks see Tartus töötab?

Ülle Kund

Vabatahtlikkus kui kodanikuaktiivsus = hoolivus ühiskonnas toimuvast

Ülo Siivelt

Rahvusvahelistest vabatahtlike laagritest

Aleksander Kurušev

Vabatahtlik tegevus Lätis. Viimased 5 aastat

Ginta Ratniece

Valitsuse panus ja toetus vabatahtlikule tööle Norras

Terje Skjeldam

Vabatahtlike keskused Norras

Solveig Bjerknæs

Vabatahtlik töö Leedus

Simonas Streikus

Töögrupp 1

Kuidas soodustada vabatahtlikku tööd?

Töögrupp 2

Kuidas hinnata ja väärtustada vabatahtlikku tööd?

Töögrupp 3

Välispartnerite soovitusel vabatahtliku tegevuse arendamiseks Eestis

SISSEJUHATUS

Tuulike Mänd

Tartu Vabatahtlike Keskuse juhatuse liige

Olen tegelenud Tartu Vabatahtlike Keskuse töö korraldamisega alates 2002. aasta augustist. Oktoobris alustasime Euroopa Liidu rahastamisel projekti Baltic VolNet, mille käigus oleme loonud vabatahtlikkuse teemalise infolisti, avanud koostöös Eesti Õiguskeskusega diskussioonifoorumi Themise Ühiskonnafoorumi koduleheküljel, koordineerinud Eesti vabatahtlike keskuste võrgustiku omavahelist suhtlemist ja vabatahtlikkust mitmel pool propageerinud. Projekti kandvaks teemaks on vabatahtlikku tööd reguleeriv seadusandlus, õigemini selle puudumine tänases Eestis.

Oma tööst ja projektist inimestele rääkides olen saanud väga erinevaid vastuseid. Toon mõned näited.

Kõigile on ju selge, misasi on vabatahtlik töö - inimeste abistamine või millegi ühiskondlikult kasuliku tegemine ilma selle eest tasu saamata. Lihtne, me kõik võime teha vabatahtlikku tööd! Milleks on meile vaja mingeid seadusi ja regulatsioone? Need hakkavad hoopiski vabatahtlikku tööd raamidesse suruma ja seeläbi piirama.

Hiljuti arutasin asja ühe tuttavaga, kes arvas, et vabatahtlik töö on heategevus. Et aitan kedagi oma kogukonnast, keda näen abi vajavat ega lähe ju pärast endale rusikatega vastu rinda taguma, et näete, ma aitasin teda, tegin vabatahtlikku tööd! Tuttav ei mõistnud, milleks on vaja vabatahtlike keskusi või foorumeid, milleks peaks vabatahtlikkust propageerima - see on ju midagi iseenesestmõistetavat.

Kui rääkida vabatahtlikest vabaaühenduste esindajatega, siis võib vastuseks kuulda, et me oleme ju kõik vabatahtlikud. Oleme küll koondunud mittetulundusühingutesse, aga ega me seal tehtava töö eest palka ei saa.

Tartu Vabatahtlike Keskuses töötavad meie koordinaatorid igapäevaselt noorte inimestega, kellel pole aega ega oskusi luua vabaaühendusi, kuid kes sellegipoolest tahavad anda oma panuse nii kogukonna kui ka kogu ühiskonna arengusse. Need noored käivad vastavalt oma võimalustele abis organisatsioonide või inimeste juures ning korraldavad ise üritusi. Nende motiivid vabatahtlikuks tööks on väga erinevad. Näiteks saavad nad omandada töö- ja projektikogemusi, tutvuda vabaaühenduste tööga, korraldada ja osaleda üritustel, sõlmida uusi tutvusi, veeta huvitavalt koos vaba aega, kuid muidugi ka kedagi aidata ja midagi ise ära teha.

Enne foorumit uurisin sotsiaalministeeriumi tööõiguse juristi käest, milline on ministeeriumi kui tööseadusandluse väljatöötaja seisukoht vabatahtliku töö osas ja tema küsis vastu: "Vabatahtlik töö, mis see veel on?"

Nende ja teiste sarnaste näidete põhjal olen hakanud aru saama, et niipalju kui on inimesi, niipalju võib olla ka vabatahtliku töö erinevaid avaldumisvorme ning vabatahtlike kohta käivaid erinevaid definitsioone. Ja et Eestis ei ole tänaseks kokku lepitud ühest definitsiooni.

Võttes arvesse, et vabatahtlikul töö on palju erinevaid avaldumisvorme, siis minu arvates võiks ka seda puudutavad seadused ja regulatsioonid olla mitmekesised.

Kes tahab aidata naabrit või tuttavat vananimest, ei vaja selleks ka tulevikus mingit seadust. Näiteks justiitsministeerium on aga juba täna üsna mitme dokumendiga reguleerinud

vabatahtlike kriminaalhooldusabiliste töö. Projekti Baltic VolNet ja vabatahtlike foorumi üheks eesmärgiks ongi otsida vastuseid küsimustele miks ja milliseid regulatsioone me Eestis vajame.

Foorumil vaatame veel lähemalt, mida on tehtud nendes riikides, kes on meist mõned samumud eespool - partnerid Norrast, Lätist ja Leedust räägivad oma kogemustest. Samuti kuuleme võimalustest, kuidas me kõik saame vabatahtlikku tööd puudutavate regulatsioonide väljatöötamises sõna sekka öelda.

Kuid loomulikult ei tohi formaalsuste kõrval unustada ka inimlikku aspekti. Peale definitsioonide ja regulatsioonide räägime ka vabatahtliku töö tunnustamisest ja väärtustamisest, vabatahtlike panuse mõõtmisest ja hindamisest, erinevatele inimgruppidele neile sobilikurakenduse pakkumisest ja vabatahtlike käivitavatest erinevatest teguritest, ehk siis motivatsioonist.

POLIITIKAUURINGUTE Keskuse PRAXIS POOLT LÄBI VIIDUD PROJEKTIST “EESTI MITTETULUNDUSSEKTORI KOHTA KÄIVA STATISTIKA KOGUMISE JA ANALÜÜSI KORRASTAMINE”

Meril Ümarik

Eestis puudub käesoleval hetkel süsteem, mis võimaldaks koguda adekvaatseid andmeid mittetulundussektori kohta. Mittetulundussektori panust võimaldavad hinnata vaid mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrist saadav teave organisatsioonide tegevusalade kohta nende asutamisel ning mittetulunduslike ühenduste üldist finantsseisu kajastavad raamatupidamise aruanded.

Kolmandat sektorit puudutavat teavet haldavad Eesti Statistikaamet, kes peab kasumitaotluseta organisatsioonide vaatlust, Justiitsministeeriumi registrikeskus, kes haldab nimetatud mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrit ning Maksuamet, kellele laekuvad mittetulundusühingute ja sihtasutuste majandusaasta aruanded ning maksudeklaratsioonid.

Mainitud allikad ei anna paraku ülevaadet mittetulundussektoris töötavate inimeste arvu kohta ega ka vabatahtlike arvu ja panuse kohta. Igasugune tõsiseltvõetav teave puudub aga mitteformaalsete ühenduste, seltsingute, nende arvukuse ning panuse kohta.

Poliitikauringute Keskus PRAXIS on alustanud koostöös Eesti Statistikaametiga meetodika väljatöötamist kogumaks ühendustelt mitmekülgset statistilist teavet. Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (EKAK, www.emy.ee) rakendamise ühe valdkonnana peaks hakkama toimima mittetulundusühingute, sihtasutuste ja seltsingute regulaarne loendamine iga 5-10 aasta tagant tuginedes rahvusvaheliselt tunnustatud ja Eestis testitud meetodikale. Nimetatud projekti juhib Ülle Lepp, lisaks osalevad Daimar Liiv ja Meril Ümarik. Projekti algupoolel oli tegev ka Maarja Kuldjärv. Erinevatel etappidel on osalenud projektis omapoolsete ekspertidega ka Rahandusministeerium ning Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (EMSL) ning mitmed akadeemilised eksperdid.

Mis on ära tehtud? Alustasime ülevaate koostamisega mittetulundussektorit puudutava andmestiku kohta. Samuti tutvusime kolmanda sektori statistika kogumise praktikatega teistes riikides (Ungaris, Belgias ja Itaalias).

Võttes arvesse nii Eesti vajadusi kui ka rahvusvahelist praktikat töötati projekti raames välja küsimustik mittetulundussektori kohta käiva statistilise teabe kogumiseks. Oluline on rõhutada, et nimetatud küsimustikus on esmakordselt küsitud informatsiooni ka vabatahtlike kohta. Esmalt testiti küsimustikku intervjuu vormis ning jaanuaris viisime läbi pilootuuringu, mis ühelt poolt võimaldas testida väljatöötatud metoodikat ning teisalt koguda statistilist teavet kolmanda sektori kohta.

Välja saatsime 1456 küsimustikku kolme maakonna organisatsioonidele: Viljandi maakonnas ja Ida-Virumaa linnades tegutsevatele mittetulundusühingutele ja sihtasutustele ning Tallinnas spordi ja sotsiaalteenuste valdkonnas tegutsevatele mittetulundusühingutele ja sihtasutustele.

Tagasi saime 294 täidetud küsimustikku. Kõige aktiivsemateks ankeedi täitjateks olid Ida-Virumaa organisatsioonid, kust laekus 488 küsimustikku ehk 28,3% väljasaadetud ankeetidest. Üldine ankeetide tagastamisprotsent jäi 20% raamidesse, mis on üsna tavaline postiküsitluste puhul. Suhteliselt madal tagastamisprotsent ning mõningad vead täitmisel annavad siiski põhjust arvata, et sellise statistika kogumise parimaks viisiks pole postiküsitlus vaid loendus ehk struktureeritud intervjuu vorm.

TABEL 1

	Väljasaadetud ankeetid	Tagastatud ankeetid	Tagastamise %
Tallinn	643	91	14,2
Viljandimaa	325	63	19,4
Ida-Virumaa	488	138	28,3
Maakond märkimata		2	
KOKKU	1456	294	20,2

Edasi oleme tegeleenud pilootprojekti analüüsiga ning küsimustiku viimistlemisega, võttes arvesse vastajatel tekkinud probleeme. Lõpetamisel on pilootprojekti aruanne ning poliitika-soovitused. Lõppeesmärgina on kavas koostöös Statistikaameti ja Rahandusministeeriumiga töötada välja riiklik andmehõive süsteem, mille raames hakkaks toimima mittetulundusühingute, sihtasutuste ja seltsingute regulaarne loendamine iga viie kuni kümne aasta tagant.

Järgnevalt mõnest küsimustiku alajaotusest, mis puudutasid vabatahtlike teemat. Eraldi informatsiooni küsiti organisatsiooni liikmete endi poolt tehtava vabatahtliku töö kohta ning väljastpoolt organisatsiooni kaasatud vabatahtlike kohta. Uuriti kaasatud vabatahtlike hariduslikku, soolist ja vanuselist koosseisu ning sotsiaalset staatust. Samuti küsiti organisatsiooni tegevusse kaasatud vabatahtlike keskmist arvu kuus ning ühe vabatahtliku panust kuus. Lisaks annavad vabatahtliku töö kohta informatsiooni teised küsimused, mis puudutavad organisatsiooni juhatuse ja nõukogu tööd ning mittetulundusühendustes hõivatud palgalisi töötajaid.

TABEL 2

Kas Teie organisatsioonis tehakse vabatahtlikku tööd organisatsiooni liikmete endi poolt?

	JAH	EI	vastamata	KOKKU
Mittetulundusühing	85% (210)	13% (32)	2% (5)	100% (247)
Sihtasutus	31,6% (12)	57,9% (22)	10,5% (4)	100% (38)
Seltsing	88,9% (8)	11,1 (1)	-	100% (9)
KOKKU	78,2% (230)	18,7% (55)	3,1% (9)	100% (294)

Enamikus vastanud organisatsioonides (78,2%, 230) teevad organisatsiooni liikmed vabatahtlikku tööd. Teatavat varieerumist võib täheldada mittetulundusühenduste ja sihtasutuste võrdluses. Kui 85% mittetulundusühendustes teevad organisatsiooni liikmed vabatahtlikku tööd, siis sihtasutuste puhul on vastav protsent madalam - 31,6%. Sihtasutuste hulgas olid ka riiklikud sihtasutused.

TABEL 3

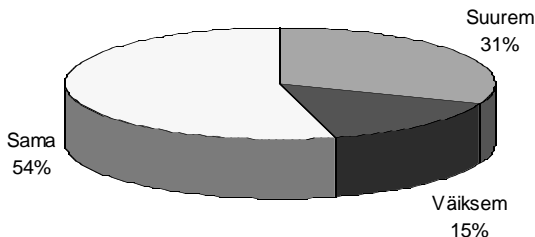
Kas Teie organisatsioon kaasab oma tegevusse vabatahtlikke väljapoolt oma organisatsiooni?

	JAH	EI	vastamata	KOKKU
Mittetulundusühing	38,1% (94)	57,5% (142)	4,5% (11)	100% (247)
Sihtasutus	26,3% (10)	65,8% (25)	7,9% (3)	100% (38)
Seltsing	22,2% (2)	77,8% (7)	-	100% (9)
KOKKU	36,1% (106)	59,2% (174)	4,8% (14)	100% (294)

Võrreldes eelmise tabeliga ollakse vabatahtlikke väljapoolt organisatsiooni oma tegevusse kaasamisel mõneti tagasihoidlikumad. Seevastu väheneb mittetulundusühenduste ja sihtasutuste vaheline kontrast - 38,1% (94) mittetulundusühingutest ja 26,3% (10) sihtasutustest rakendab oma tegevusse vabatahtlikke väljapoolt oma organisatsiooni.

JOONIS 1

Milline on vabatahtlike arv võrreldes eelmise aastaga?

Umbes pooltes organisatsioonides on vabatahtlike arv võrreldes möödunud aastaga samaks jäänud. Ülejäänud organisatsioonide puhul võib täheldada pigem vabatahtlike arvu kasvu kui kahanemist.

Lisaks küsiti mitu vabatahtlikku kaasatakse keskmiselt kuus ning mitu tundi töötab üks vabatahtlik kuus. Üks vabatahtlik töötas keskmiselt 12,5 tundi kuus. Organisatsioonides kaasati keskmiselt 4,7 vabatahtlikku kuus. Kõige sagedamini tegutses mittetulunduslikes ühendustes kuus 1 või 2 vabatahtlikku.

TABEL 4

Kas Teie organisatsioonil oli sellel aastal palgalisi töötajaid?

	JAH	EI	vastamata	KOKKU
Mittetulundusühing	33,6% (83)	64% (158)	2,4% (6)	100% (247)
Sihtasutus	71,1% (27)	23,7% (9)	5,3% (2)	100% (38)
Seltsing	33,3% (3)	66,7% (6)	-	100% (9)
KOKKU	38,4% (113)	58,8% (173)	2,7% (8)	100% (294)

Siinkohal on jälle näha väikest erinevust mittetulundusühingute ja sihtasutuste vahel. Mittetulundusühingute puhul 33,6% on väitnud, et neil on palgalisi töötajaid, kuid sageli võib kommentaaridest näha, et ainsaks palgaliseks töötajaks on raamatupidaja, kes töötab osalise tööajaga.

TABEL 5

Kas juhatuse liikmed saavad töö eest juhatuses mingit tasu või mitte?

	Keegi ei saa tasu	Osa saab tasu, osa mitte	Kõik saavad tasu	KOKKU
Mittetulundusühing	92,2% (214)	6% (14)	1,7% (4)	100% (232)
Sihtasutus	50% (17)	5,9% (2)	44,1% (15)	100% (34)
Seltsing	87,5% (7)	12,5% (1)	-	100% (8)
KOKKU	86,9% (238)	6,2% (17)	6,9% (19)	100% (274)

TABEL 6

Kas nõukogu liikmed saavad töö eest nõukogus mingit tasu või mitte?

	Keegi ei saa tasu	Osa saab tasu, osa mitte	Kõik saavad tasu	KOKKU
Mittetulundusühing	100% (19)	-	-	100% (19)
Sihtasutus	78,8% (26)	3% (1)	18,2% (6)	100% (33)
Seltsing	33,3% (1)	66,7% (2)	-	100% (3)
KOKKU	83,6% (46)	5,5% (3)	10,9% (6)	100% (55)

Küsisime ka seda, kas organisatsiooni juhtorganid - juhatuse liikmed ja nõukogu liikmed - saavad töö eest palka. Juhatuse puhul mittetulundusühingutest 92,2% väitsid, et ükski juhatuse liige ei saa palka. Sihtasutuste puhul pooled saavad ja pooled ei saa. Nõukogu liikmete puhul küsitletud mittetulundusühingutest keegi ei saa tasu, sihtasutuste puhul on vastav number 78,8%.

VABATAHTLIKU TÖÖ JURIIDILISED ASPEKTID

Margit Vutt

Projekti Baltic VolNet õigusekspert, jurist

İgasuguse õigusreformi läbiviimisel tuleb alati arvestada asjaoluga, et õigus ei ole ühiskonnas eraldiseisev nähtus. Õiguse ülesandeks on määratleda ühiskonnas aksepteeritud ja mitteaktsepteeritud käitumisviisid ning tegutsemisvormid, ehk üldisemalt - reguleerida ühiskonna ülesehitust ja funktsioneerimist. Lisaks reguleerivale funktsioonile peab õiguskord pakkuma õiguse subjektidele (füüsilistele ja juriidilistele isikutele) juriidilist õigustust ja võimalust ise teatud viisil käituda.

Õiguse erinevad valdkonnad on seejuures omavahel pidevas vastastikuses koosmõjus, samuti nagu on omavahelises koosmõjus ka õigus ja ühiskond. See tähendab, et soovides viia õiguskorda sisse mingit seni tundmatut institutsiooni, peab ühiskond olema valmis seda ka vastaval kujul vastu võtma. Vastasel korral tekib olukord, kus õigusnormid küll formaalselt kehtivad, kuid realselt jäävad rakendamata.

Põhjuseks võib olla asjaolu, et ühiskond võtab küll omaks institutsiooni, kuid ei võta omaks vastavat regulatsiooni ja asendab selle lihtsalt mõne teisega. Või ei sobi uus loodav institut-

sioon oma olemuselt ega sisult olemasolevasse ühiskonnamudelisse.

Nii näiteks ignoreerib praktika tänaseni kinnisvara müügi eellepingute puhul notariaalset vormi (vaatamata sellele, et kirjalikud tehingud on kehtiva seaduse kohaselt tühised), sest notariaalse vormi järgimine lisaks põhilepingule ka eellepingu puhul on kallis, ajamahukas ja protseduuriliselt liiga tülikas. Sel põhjusel on vaatamata selle õigustühisusele siiski väga levinud kirjaliku eellepingu sõlmimine ja sel viisil õiguse kui reguleerimisviisi asemel tava kasutamine.

Seega esimene küsimus, mis vabatahtliku tegevuse õigusliku reguleerimise raames esitada tuleks, on kõige üldisem - kas Eesti ühiskond on valmis vabatahtlikkuse kui institutsiooni, kui omaette nähtuse ja tegutsemisviisi sisse viimiseks meie ühiskonnamudelisse. Olles kaastegev käesolevas projektis ja tutvunud vabatahtlike tegevuse korraldamisega Eestis, tuleb tõdeda, et selline valmisolek on ilmselt olemas.

Ühe positiivse näitena võiks tuua justiitsministeeriumis käivitatava projekti vabatahtlike kaasamiseks vanglates viibivate isikute toetamiseks. Projekti eesmärgiks on vajadus säilitada vanglas kinni peetavate isikute sotsiaalsed sidemed ühiskonnaga, pakkuda usulist tegevust ning hingehoidlikku tuge. Vabatahtlike kaasamisega soovitakse vähendada korduvkuritegevust. Kriminaalhooldusseadus sätestab teatud algelisel tasemel ühes konkreetses valdkonnas tegutsevate vabatahtlike mõiste ning vastavalt nimetatud seadusele loetakse kriminaalhooldusabiliseks isikut, kes täidab kriminaalhooldusülesandeid oma vabast ajast ja tasu saamata. See näitab, et riik on sisulisest küljest juba tunnistanud vajadust vabatahtlike tegevuse järele.

Kui aga vaadelda riigi positsioone juriidilistest aspektidest lähtuvalt, tuleb tõdeda, et olukord ei ole sugugi nii hea, kui see võiks olla. Käesoleva projekti raames püüti muuhulgas välja selgitada, milline üldse on riigiasutuste kokkupuude vabatahtlike tegevuse õigusliku reguleerimise võimalike probleemidega. Kui siiani on rõhutatud kehtivast töö- ja sotsiaalhooldusõigusest tulenevat vabatahtlikkuse ebamäära õiguslikku seisundit, siis paraku ilmnas, et ei töö- ega sotsiaalhooldusõiguse spetsialistid ei ole seda probleemi enda jaoks veel teadvustanud.

Esimesena tuleks leida vastus küsimusele: mis on õigusliku reformi eesmärk?

Eesmärgid

Esimeseks ja peamiseks eesmärgiks on tagada vabatahtlike tegevusele ühiskonna poolt vajalikud õiguslikud garantiid. See tähendab tegevuse õiguslikku reguleerimist sellisel tasemel, et vabatahtlikkuse laiendam ja kitsamad eesmärgid, vaadelduna nii vabatahtlikuna tegutseva isiku vaatepunktist kui ka vabatahtlike tegevust koordineerivate ja korraldavate asutuste vaatepunktist saaksid realiseeritud.

Teiseks eesmärgiks on tagada kindlustunne ühiskonnale eelkõige selles osas, et vabatahtliku tegevuse juriidilise vormi sildi all ei hakataks varjatult kasutama tasuta tööjõudu olukordades, kus tuleks poolte vahel sõlmida tasuline tööleping ja kus tegemist on olemuslikult siiski töösuhtega.

Järgmise olulise sammuna tuleb selgeks teha, milline on olemasolev olukord. Nagu iga reformi puhul, nii on ka antud juhul enne reformimise asumist esimeses järjekorras vajalik leida vastus küsimusele: kus me oleme? Milline on meie lähteplatvorm? Alles seejärel on võimalik hakata leidma vastust küsimusele, kuidas jõuda sinna, kuhu me soovime jõuda.

Vabatahtliku legaaldefiniitsioon

Käesoleval hetkel ei tunne Eesti õigussüsteem legaaldefiniitsioonina mõistet "vabatahtlik". Sellel terminil puudub õigusnormidega lahti seletatud ja õigusega kaitstud sisu. See tähendab, et kui sisuliselt tegutsevad inimesed praegu vabatahtlike ideede vaimus ja vabatahtliku tegevuse eesmärkidest lähtuvalt, siis saab neid vabatahtlikuks nimetada ja nende tegevust hinnata vaid tegevuse sisu järgi, mitte aga selle juriidilise vormi järgi. Sest juriidilist vormi lihtsalt ei eksisteeri. Esimeseks sammuks peakski olema vabatahtlikkuse olemusele ja eesmärkidele vastava legaaldefiniitsiooni väljatöötamine. Legaaldefiniitsioonil puudub küll omaette ja muust õigusest lahusesisev õiguslik väärtus, kuid samas annab ühtse, seadusega kindlaks määratud mõiste kasutamine võimaluse viia vastavale legaaldefiniitsioonile viidates sisse üheselt mõistetavaid muudatusi erinevatesse vajalikesse õigusaktidesse.

Eeskujuks võiks võtta 2002. aasta alguses Varssavis toimunud rahvusvaheliste ekspertide kohtumisel koostatud teesid. Kohtumisel vaadeldi vabatahtlikkusega seonduvaid juriidilisi probleeme Kesk- ja Ida-Euroopa riikide seadusandlusest lähtuvalt. Pakuti välja vabatahtliku legaaldefiniitsioon: "Vabatahtlik on füüsiline isik, kes osutab teenuseid teisele isikule või teise isiku kasuks oma vabal tahtel ja tasuta". See definiitsioon on väga arvestatavaks aluseks ka Eesti vastava õiguskeskkonna kujundamisel, mistõttu analüüsime seda lähemalt.

Vabatahtlik on füüsiline isik, st inimene. Juriidiline isik (organisatsioon) ei ole vabatahtlik, kuigi seadusega oleks ilmselt otstarbekas siduda vabatahtlike tegevus teatud liiki juriidiliste isikutega, kas siis nende tegevuse koordineerimise või lepinguliste suhete kehtestamise teel. Kuidas seda kõige otstarbekamalt teha, see võiks olla laiemal arutelu teemaks.

Teenuse osutamine kui vabatahtliku tegevuse oluline tunnus. Seadusandlus peab eristama vabatahtliku tegevuse annetamisest, mis on teist liiki abistav tegevus ja peab alluma teistsugustele reeglitele. Teenuse saajaks võib olla füüsiline või juriidiline isik, eraõiguslik juriidiline isik, ka avalik-õiguslik struktuur (ka riik, kohalik omavalitsusüksus). Vabatahtlikku tegevust võib arendada ka üldistes avalikes huvides, näiteks looduskaitse.

Samas tuleks vabatahtlikkuse kui nähtuse puhul teatud tegevusvormid siiski välistada, ja seda jällegi kooskõlas vabatahtlikkuse üldise ideoloogiaga. Näiteks puhtalt peresiseses ja ettevõttesiseses tasuta teenused ei peaks kindlasti olema käsitletavad vabatahtliku tegevusena.

Tegutsemine vabal tahtel - sellise klausli lülitamine vabatahtliku legaaldefiniitsiooni aitab vältida vastavate õigusnormide kohaldamist juhtudel, mil tegemist on sundkorras tasuta tehtava tööga, näiteks vangide töö. Vahet peaks aitama teha eelneva hinnangu andmine - kas juhul, kui isik keeldub vastavast tegevusest järgneb sellele riikliku sunniga tagatud sanktsioon või mitte.

Siinkohal tuleb aga silmas pidada, et kuigi vabatahtlik on oma tegevuses vaba, on see eelkõige siiski otsustamisvabadus, kas võtta endale kohustused või mitte. Juhul, kui isik on otsustanud need kohustused võtta, peaks ta neid kohustusi täitma tingimustel, mis on eelnevalt kokku lepitud. Vabatahtliku vastutus tema poolt juba võetud kohustuste täitmise eest on samuti oluline ja diskussiooni vajav teema.

Tasuta tegutsemine tähendab, et isik ei saa oma tegevuse eest tasu. Küll aga ei saa isikult nõuda, et ta oma tegevusele nii öelda peale maksaks. Seetõttu peetakse vastavalt vabatahtlikkuse ideele mõistetavaks ja vajalikuks katta vabatahtlikule teatavad tema tegevusega seotud kulud. Arutelu teemaks peaks seejuures ilmselt olema küsimus, millises ulatuses kulu-

tuste katmine peaks olema aktsepteeritav. Näiteks kas saab kasutada tavapäraselt "mõistlike kulutuste" põhimõtet või on vajalik kompenseeritavate kulutuste olemuse ja sisu täpsem kindlaksmääramine. See on valdkond, mis vajab asjaga sisuliselt tegelevate inimeste hinnanguid, arvamusi ja ettepanekuid.

Probleemsemad valdkonnad Eesti kehtivas õiguses, mis on puutumuses vabatahtlikkuse temaatikaga

Tööõigus. Peamine probleem seisneb selles, et kehtiv tööõigus on tugevalt kantud eraõiguse reformi eelsest ideoloogiast. Töölepingu seadus võeti vastu 1992. aastal, võlaõiguse seaduse menetlemise käigus lülitati töölepingut puudutav osa seadusest välja ja praegusel hetkel on see tagasi võetud ka Riigikogust. Ilmselt oli ja on probleemiks efektiivse ja valutu ülemineku tagamine ühtsetele võlaõiguslikele alustele. Riigikogu menetluses olnud eelnõu andis töölepingu formaalse definitsiooni ja lülitas välja seni kehtiva eelduse, mille järgi loetakse, et inimene töötab töölepingu alusel, kui ei ole tõendatud vastupidist.

Töölepingu alusel töötavatele isikutele peab tööandja maksma vähemalt miinimumpalka ning seda ei ole võimalik välistada ka poolte vahelise kokkuleppega. Seega paneb tööõigus suure ja koormava tõendamiskohustuse vabatahtlike tegevust suunavale ühingule. See aga ei ole kooskõlas vabatahtlikkuse eesmärkide ega ideoloogiaga.

Maksuõigus. Kõige suurem probleem seondub tulumaksuseaduses sätestatud erisoodustuste maksustamisega. Vastavalt tulumaksuseadusele (§ 48) peab tööandja maksma tulumaksu töötajale tehtud erisoodustustelt. Erisoodustus on vastavalt tulumaksuseadusele igasugune kaup, teenus, loonustasu või rahaliselt hinnatav soodustus, mida antakse töötajale või muule töötajaga võrdsustatud isikule seoses töö- või teenistussuhtega, so. selline tasu, mida ei saa otseselt pidada ettevõtlusega seotud kuluks. Erisoodustusena võib kehtiva õiguse alusel käsitleda ka mistahes loonustasusid, näiteks vabatahtlikule antavaid eririideid, tema tasuta toitlustamist jms.

Probleemiks on see, et viidatud seadusesätte kohaselt ei käsitleta töötajana mitte ainult klassikalise töölepingu alusel töötavat isikut, vaid töötajaks loetakse ka tööettevõtu-, käsundus- või muu võlaõigusliku lepingu alusel töötavat või teenust osutavat füüsilist isikut. Võlaõiguslik leping seejuures võib olla mistahes leping, sealhulgas suuline leping, mistõttu sisuliselt võib viidatud sätet tõlgendada selliselt, et vabatahtlikule tema kulude katmiseks antud hüvitused kuuluvad maksustamisele tulumaksuga. Sama kehtib ka sotsiaalmaksu kohta.

On äärmiselt küsitav, kas vabatahtlikkuse ideega sobib kokku see, et riik on orienteeritud saama sellelt tulu maksude näol. Riik ja ühiskond peaksid, vastupidi, olema orienteeritud saama vabatahtlikust tegevusest tulu teistsugusel viisil.

Vabatahtliku sotsiaalsed garantiid. Kas ja millised need peaksid olema, sõltub reformi kõige üldisematest eesmärkidest, eelkõige aga sellest, kas vabatahtlik töö võib teatud juhtudel olla ka määratletav kui asendus palgatööle, ning kui jah, siis millistel juhtudel ja millises ulatuses. Reegliks peaks olema siiski eeldus, et vabatahtlik tegevus ei ole palgatöö asendajaks.

Töötute sotsiaalse kaitse seadus. Seadus defineerib isiku, keda saab töötuna arvele võtta välistades need füüsilised isikud, kes töötavad või osutavad teenuseid tööettevõtu-, käsundus- või muu võlaõigusliku lepingu alusel. Töötute sotsiaalse kaitse seaduses on märkimata see, et leping peab olema tasuline. Ilmselt ei ole ühiskonna huvides, et vabatahtlik tegevus oleks tasustatava töösuhte asendajaks.

Ühinguõigus. Selle valdkonna seotust vabatahtlike tegevusega rõhutatakse tugevalt mitmetes riikides, kuna just selle valdkonna kaudu peaks vabatahtlike tegevus olema seotud ühiskonna üldisesse funktsioneerimise süsteemi. Kaaluda tuleks kas ja kuidas peaks reformima mittetulundusühingute seadust, kas need ühingud peaksid olema eraldi mittetulundusühingu liik ja eraldi registreeritud.

Õigusliku reformi mõningaid aspekte

Arvestamine kehtiva õigussüsteemiga. Arvestama peab asjaoluga, et vabatahtlikkuse idee on välja kasvanud Ameerikast ning võib öelda, et ka seadusandlus on enam arenenud üldise õigussüsteemi (common law) riikides. Tänu Euroopa Liidule on üldine ja kontinentaalne õigussüsteem siiski hakanud üksteisele oluliselt lähenema.

Oluline on seadusandluse väljatöötamine eelnevalt välja valitud mudelriikide seadusandluste ja seaduste rakendamise kogemuste baasil, kusjuures vajalik on ühildumine kehtiva õigussüsteemi ja vabatahtlike tegevuse eesmärkide vahel.

Õiguse tulevaste rakendajate kaasamine seadusandluse väljatöötamise protsessi aitab teataval määral vältida olukorda, kus pärast seaduse vastuvõtmist tekivad vastuolud seadusandja algse mõtte ja rakendajate poolt seadusele omistatava mõtte vahel.

Adekvaatsed rakendusmehhanismid tuleb välja töötada üheaegselt seadusandlusega, et tagada seaduste reaalne toimimine. Vastasel korral võib väljatöötatav seadus kanda endas parimaid ideid, kuid kui pole tagatud selle rakendamine, siis võib juhtuda, et seadus ei rakendugi või rakendub soovimatul kujul.

VABATAHTLIKUD KRIMINAALHOOLDUSSÜSTEEMIS

Maila Sass

Justiitsministeeriumi kohtute osakond

Kriminaalhoolduse talituse referent

1. mail 1998. aastal jõustus kriminaalhooldusseadus. Selle seaduse jõustumise hetke loetakse ka kriminaalhoolduse alguseks Eestis, seega on Eesti Vabariigi kriminaalhooldussüsteem viis aastat vana. Täna kuulub maa- ja linnakohtute juurde 17 kriminaalhooldusosakonda, kus töötab kokku 194 kriminaalhooldusametnikku, kelle järelevalve all on 31. märtsi seisuga 6661 kriminaalhooldusalust.

Kriminaalhooldusametnike klientideks on isikud, kes võivad olla kohtu poolt tingimisi karistatud, vanglast enne tähtaega vabanenud, isikud, kelle suhtes on rakendatud šokivangistust, alaealised, kelle suhtes on mõjutusvahendina kohaldatud käitumiskontrolli ning isikud, kes sooritavad üldkasulikke tööd. Kriminaalhooldusametnik tegeleb kohtu poolt karistatud isikutega eesmärgiga valvata nende käitumist ja neile kohtu poolt pandud kohustuste täitmist ning samal ajal soodustades nende sotsiaalset kohanemist ning mõjutades neid hoiduma korduvkuritegude toimepanemisest.

Kriminaalhooldusseadus võimaldab kriminaalhoolduse teostamisse kaasata ka kriminaalhooldusabilisi. Seaduse mõistes on kriminaalhooldusabiline kriminaalhooldaja, kes täidab kriminaalhooldusülesandeid oma vabast ajast ja selle eest tasu saamata. Vabatahtlike kaasamise eesmärgiks on suurendada ühiskonna liikmete osalust korduvkuritegude ennetamisel.

Vabatahtlike kaasamist kriminaalhoolduse teostamisse alustati kohe süsteemi loomisel 1998. aastal. Vabatahtlike tegevuses on kriminaalhooldusabiliste valdkond Eestis esimene, mida regeleerivad õigusaktid - kriminaalhooldusseadus, kriminaalhooldusabiliste kaasamise kord, kriminaalhooldajatele kriminaalhooldusülesannete täitmiseks sõidukulude kompenseerimise kord, maa- ja linnakohtu kriminaalhooldusosakonna praktikantide kaasamise kord.

Kriminaalhooldusabilise kaasamise põhimõtted on sätestatud kriminaalhooldusabilise kaasamise korras. Vastavalt kriminaalhooldusseadusele saab kriminaalhooldusabilisena tegutseda isik, kelle kriminaalhooldusosakonna juhataja on kandnud kriminaalhooldusabiliste nimekirja. Sellele aga eelneb hulk etappe, mida soovija peab läbima.

Kriminaalhooldusabilise kaasamise kord võimaldab huvitatul valida kahe erineva funktsiooni vahel kriminaalhooldusosakonnas. Esiteks saab vabatahtlik tegutseda kriminaalhooldusabilisena, kes täidab kriminaalhooldusametniku ülesandeid ja teiseks abilisena, kes teostab kriminaalhooldusametniku tegevust toetavaid ülesandeid. Esimene saab töötada kuni viie kriminaalhooldusalusega ja teine tegeleb näiteks dokumentatsiooniga, posti kojuviimisega, koolikülastuste jms, mis ei nõua temalt otseselt kokkupuutumist kriminaalhooldusalustega. See tähendab, et kriminaalhooldusabilisena saavad tegutseda ka need, kes ei ole otseselt huvitatud klienditööst.

Kriminaalhooldusabilisena tegutseda soovivate inimeste otsimist korraldab kriminaalhooldusosakonna juhataja ning justiitsministeeriumi roll on selles protsessis eelkõige koordineeriv. Justiitsministeeriumi ülesanne on toetada kriminaalhooldusosakondi nende tegevuses, tagada kriminaalhooldusabiliste tegevusele õiguslikud alused ning võimalusel tegeleda valdkonna propageerimisega ning motiveerida nii ametnikke kui ka abilisi.

Kuidas on võimalik saada kriminaalhooldusabiliseks?

Kriminaalhooldusabiline peab vastama järgmistele nõuetele: ta peab olema vähemalt 18-aastane Eesti Vabariigi kodanik, vähemalt keskharidusega, omama kindlat töö- või õppimis- ja elukohta ning ta ei tohi kindlasti olla kriminaalkorras karistatud. Vastavalt kriminaalhooldusseadusele ei saa abilisena tegutseda kohtunikud, prokurörid, politseinikud või vangivalvurid.

Neile nõuetele vastavus ei tähenda aga automaatselt seda, et isiku võib kanda abiliste nimekirja. Kriminaalhooldusabilisena tegutseda soovival isikul tuleb kriminaalhooldusosakonda esitada vastavalt kaasamise korrale toodud dokumendid, sealhulgas sooviavaldus. Dokumente võtab osakonnas vastu juhataja, kelle kohustuseks on selgitada soovijale abiliste funktsiooni kriminaalhooldussüsteemis.

Järgmisena antakse sooviavaldus menetlemiseks kriminaalhooldusabilise hindamise komisjoni, kelle ülesanne on lähtudes dokumentatsioonist ja vestlusest sooviavaldajaga välja selgitada tema sobivus abilisena tegutsemiseks. Kui isik on otsuse alusel tunnistanud sobivaks, määrab kriminaalhooldusosakonna juhataja kandidaadile ametnike seast juhendaja, kes korraldab esimesele koolituse. Koolitus peab sisaldama 6 tunni ulatuses ülevaadet kriminaalhooldussüsteemi puudutavatest õigusaktidest, 4 tunni ulatuses ülevaadet kliendi- ja võrgustikutöö põhimõtetest ning vähemalt 20 tundi praktikat.

Koolituse järel otsustab hindamiskomisjon juhendaja hinnangul, kas isik sobib täitma kriminaalhooldusabilise ülesandeid. Komisjoni positiivse otsuse puhul kannab kriminaalhooldusosakonna juhataja soovija kriminaalhooldusabiliste nimekirja.

Kriminaalhooldusosakonna juhatajal on kohustus jooksvalt edastada justiitsministeeriumile nimekirjas tehtud muudatused, sest justiitsministeeriumis peetakse üleriigilist kriminaalhooldusabiliste nimekirja.

Kriminaalhooldusabilise tegevuse aluseks on individuaalne tegevuskava, vabatahtlik on kohustatud oma tegevuses lähtuma kehtivatest õigusaktidest. Vastavalt kriminaalhooldusabilise kaasamise korrale ei tohi kriminaalhooldusabilisele määrata ülesandeid, mille täitmise puhul puutub ta kokku kriminaalhooldusalusega, kellega ta on lähedalt seotud või kes on temast sõltuv. Vabatahtlikule ei või määrata rohkem kui viis klienti.

Kuna abiline puutub oma töö käigus kokku ka kriminaalhooldusaluste eraeluliste andmetega, laieneb vabatahtlikule nagu ka kriminaalhooldusametnikule konfidentsiaalsuse nõue. See tähendab, et kriminaalhooldusabilisele on keelatud nii oma tegevuse ajal kui ka pärast tegevuse lõpetamist avaldada kriminaalhooldusaluse perekonna- ja eraeluandmeid ning isikuandmekaitse seadusega kaitstavaid andmeid ja muud konfidentsiaalset teavet kriminaalhooldusaluse kohta.

Kriminaalhooldusabilise tegevuse aluseks on individuaalne tegevuskava, mis koostatakse abilise ja juhendaja koostöös korraga kuueks kuuks ning mille kinnitab kriminaalhooldusosakonna juhataja. Samuti tuleb vabatahtlikul pidada tegevuskavas toodud ülesannete täitmise kohta päevikut, mis on aluseks iga kahe kuu järel esitatava tegevuse aruande koostamisel. Tegevuse aruanne esitatakse kriminaalhooldusosakonna juhatajale, kes selle kinnitab ja korraldab vastavalt aruandele ja kehtivale korrale kriminaalhooldusabilise kulude hüvitamise.

Kriminaalhooldusabilise kulude hüvitamise kohustus tuleneb Kriminaalhooldusseaduse § 20. Abilisele hüvitatakse kriminaalhooldustöö ülesannetega kaasnenud kulud esitatud maksedokumentidel alusel igakuiselt kuni 10% ulatuses kriminaalhooldusametniku ametipalgast ja abilisele, kes täidab kriminaalhooldusametniku tegevust toetavaid ülesandeid kuni 5% ulatuses.

Kriminaalhooldusabilise tegevus lõpetatakse tema oma soovi korral või osakonna juhataja ettepanekul kui abiline ei ole täitnud oma kohustusi või on rikkunud konfidentsiaalsuse nõuet.

Eelneva põhjal võib jääda mulje, et kriminaalhooldusabilisena tegutsemine on ainult üks suur bürokraatia, kuid sellel on ka omad põhjused. Kriminaalhooldusabiline aitab viia täide kohtuotsust ning tema käsutusse satuvad mitmed konfidentsiaalsed andmed. Sellepärast peab olema väga põhjalik vabatahtlike valimisel. Valituks osutunud abilised peavad olema väga usaldusväärsed ning usaldusväärse saame tagada soovivaldajat mitmes etapis kontrollides. Meie süsteemile on kindlasti parem, kui meil on mõned usaldusväärsed vabatahtlikud hulga kergekäeliselt värvatud inimeste asemel, kes ei pruugi suhtuda oma tegevusse täie tõsidusega ega mõista seda, mis võib olla konfidentsiaalse informatsiooni levitamise tagajärjek.

Täna on meil üleriigilise kriminaalhooldusabiliste nimekirja kantud 26 kriminaalhooldusabilist, kellest 6 tegevus on erinevatel põhjustel nende omal soovil peatatud. See tähendab, et tegevaid vabatahtlikke on hetkel 20. Enamik meie vabatahtlikest on noored sotsiaaltöö eriala üliõpilased, kes tegelevad otseselt klienditööga. Paljud neist on sooritanud kriminaalhooldusametniku eksami, mis on eelduseks kriminaalhooldusametnikuna tööle asumisel. Paljud on kriminaalhooldusametnikuna ka tööle asunud. Seega on aktiivselt abiliste kaasamisega tegelevatel kriminaalhooldusosakondadel olemas potentsiaalne motiveeritud kriminaalhooldusametnike reserv. Näiteks Tartu Maakohtu kriminaalhooldusosakonnas toimib selline süsteem kõige paremini.

Paljudes osakondades pole ühtegi kriminaalhooldusabilist. Kindlasti on põhjuseks piirkondlikud eripärad. Näiteks Tartu on ülikoolilinn ja seal on vabatahtlike värbamine kindlasti kergem kui piirkondades, kus palgalise töö leidmine on raske. Kuid osalt on vabatalike värbamise takistuseks ka kriminaalhooldusametnikud ise, kes ei näe vabatahtlikus abistajat ja tuge kogu süsteemile, vaid võtavad vabatahtlikuga tegelemist kui lisatööd ja -vaeva.

Kriminaalhooldusseadus näeb ette kriminaalhooldusametnikele juhendamiskohustuse ning samuti selle, et juhendajale makstakse juhendamistasu 5% kriminaalhooldusametniku palgast. Aga tegemist on suhteliselt väikese summaga ja ka see ei ole motiveerivaks. Sellest võib aga teha järelduse, et meie süsteemil on samad probleemid mis ühiskonnalgi - ei osata väärtustada vabatahtlike panust.

Meie riigile on omane, et sageli on väärtustamise mõõdupuuks rahaline väärtus. Kui see mõtveiis muutub, suureneb kindlasti ka vabatahtlike roll meie riigis. Kindlasti kiirendaks protsessi vabatahtlike tegevust toetav seadusandlus. Kuigi kriminaalhooldusabiliste tegevuseks on vastavad õiguslikud alused juba olemas, oleks selline üldine seadus kasuks ka kriminaalhooldussüsteemile.

VABATAHTLIKUD KRIMINAALHOOLDUSSÜSTEEMIS - MIKS SEE TARTUS TÖÖTAB?

Ülle Kund

Tartu Maakohus

Kriminaalhooldusosakonna kriminaalhooldusametnik

Vabatahtlike tegevust peetakse üldiselt demokraatliku ühiskonna üheks oluliseks komponendiks. Üks põhjusi, miks Eestis on nii vähe inimesi valmis vabatahtlikuna töötama, võib olla majanduslik olukord. Teiseks ja mitte vähem tähtsamaks võib pidada inimeste ellusuhatumist ja väärtushinnanguid. Teadvustades valupunkte ning püüdes neid oma tegevusega leevendada saavad vabatahtlikud riigi ja erasektori kõrval mõjutada ühiskondlikku elu.

Rein Ruutsoo on öelnud, et kodanikuühiskonda hoiab elusana inimeste omaalgatuslik tahe, kooselulised vajadused, ühishuvid, eetiline solidaarsus, aga ka eri rühmade erihuve peegeldav sotsiaalne organiseerumine. Seda loomulikult eeldusel, et kodanikualgatus ei ole isoleeritud avalikust võimust ja majandusest, vaid on omavahel seotud ning organisatsioonid annavad üksikisikule võimaluse oma kogukonna arengule kaasa aidata, arendades sellega kodanikuteadlikkust, aidates luua ühtekuuluvustunnet ning andes olulise panuse ühiskonna heaks. Kuna vabatahtlikud töötavad tasuta, siis on oluline nende töö tunnustamine, mis tegijaid innustaks.

Kriminaalhooldusseadusega on loodud soodustingimused ühiskonna kaasamiseks karistuse rakendamisse - seaduses on kirjeldatud vabatahtlike kriminaalhooldusabiliste rolli, vastutust ja ülesandeid.

1999. aasta augustis kuulutati justiitsministeeriumi poolt välja võimalus vabatahtlike abiliste kaasamiseks. Kuna tegemist on valdkonnaga, mis nõuab igal juhul algteadmisi ka vabatahtlikelt, siis töötas ministeerium välja vastava korra. Abiliste kaasamise kord reglementeeriti ministri määrusega, milles fikseeriti nii vabatahtlikele abilistele esitatud nõudmised kui ka tegutsemise tingimused.

Eesti neljateistkümne osakonna vabatahtlike abiliste hindamise komisjonide töö tulemusena

selgusid 1999. aasta suve lõpul 39 vabatahtlikku, kes alustasid tööd sama aasta septembris. Vabatahtlikud läbisid eelnevalt viiepäevalise baaskursuse. Kahepäevane koolitus toimus ka ametnikele, kes olid valmis hakkama vabatahtlikke abilisi juhendama. Kõik tööd alustanud vabatahtlikud abilised läbisid edukalt katseaja, kuid enamik neist on tänaseks vabatahtliku staatusest loobunud.

Tartus reageeris toonasele üleskutsele üheksa inimest, kellest kuus osutasid abilisena töötamiseks ka sobilikuks. Kuna töövaldkond on siiski suhteliselt raske, siis peale koolituse läbimist asus tööle vaid neli vabatahtlikku. Esimesest neljast abilisest üks loobus seoses elukorralduslike muudatustega, ühest on saanud ametnik, üks on lapsepuhkusel ja seetõttu ajutiselt vabatahtlikuna tegutsemise peatanud ning üks tegutseb vabatahtlikuna tänaseni. Oma tegevust põhjendab ta sooviga olla kasulik ning hindab head koostööd juhendava ametnikuga.

Miks on vabatahtlikud tegevusest loobunud ja kuidas loobumisi tulevikus vältida, seda on Tartu osakonna vabatahtlikud ja nende juhendajad arutanud. Arutelu käigus selgus, et kuna vabatahtlikud on sõna otseses mõttes vabatahtlikud, siis neid häiris näiteks juhendaja seatud liiga jäik ajaline raamistik, vähene paindlikkus seadusandluses ning ehk ka vähene usaldus. Teisalt on vaatamata aruandlusele olnud probleeme tööga seonduvate kulutuste vabatahtlikele kompenseerimisel. Juhendavatele ametnikele tekitas probleeme üha kasvava töökoormuse juures leida piisavalt aega vabatahtlike juhendamiseks ning neile võimete- ja soovikohaste ülesannete andmisel.

Arutelu käigus jõuti äratundmisele, et nii vabatahtlikud abilised kui ka nende juhendajad soovisid koostööd jätkata. Kuna vabatahtlike kaasamise eesmärgiks on siiski töö tõhustamine, siis püüti arutelu tulemusena seondada saadud tagasiside mõlema poole ootuste ja vajadustega.

Et vabatahtlike potentsiaali maksimaalselt kasutada on kriminaalhooldusametnike suveseminaridel 2001. ja 2002. aastal tehtud vabatahtlike kriminaalhooldusabiliste töögrupis ettepanekuid muudatuste sisseviimiseks vastavatesse rakendusaktidesse. Muudatused võimaldaksid vabatahtlike kaasata pisut paindlikumatel tingimustel vastavalt erinevate osakondade vajadustele ja võimalustele. Kui vabatahtlike kaasamise esimestel aastatel avaldasid vabatahtlikuna töötamiseks soovi paljud, ei võimaldanud toakordne seadusandlus nende kaasamist ilma ministeeriumi korraldatud koolitusest. Samuti osutus tülilikaks ega polnud otstarbekas vabatahtlike kriminaalhooldusabiliste hindamine ja abiliste nimekirja pidamine kohtu esimehe poolt.

Justiitsministeerium reageeris tehtud ettepanekutele ning praeguseks on vastavate rakendusaktide kaudu nende toimingute läbiviimise õigus antud kriminaalhooldusosakondadele. Osakondade kohustuseks on korraldada abilise kandidaadile vajalik väljaõpe. Väljaõpe peab sisaldama nii teoreetilist osa kui ka praktikat - vähemalt 6 tundi õpet kriminaalhooldust reguleerivatest seadustest ja õigusaktidest ning muudest õigusaktidest, mis on seotud kriminaalhooldusabilise tööülesannetega; vähemalt 4 tunni ulatuses kliendi- ja võrgustikutöö ning kuriteo hindamise teemat; vähemalt 20 tundi praktilist kriminaalhooldusametniku tööd.

Kui abiliste kaasamise kord näeb ette nende kaasamise seotust osakonna juhatajaga, siis Tartu osakonnas on abiliste kaasamisel mõningased eripärad. Kuna osakond on suur, siis on juhataja delegeerinud vabatahtlikega seotud tegevused kriminaalhooldusametnikule. Kui osakonnaga võtab ühendust inimene, kes sooviks hakata vabatahtlikuks kriminaalhooldusabiliseks, siis esmase vestluse temaga viib läbi kriminaalhooldusametnik, informeerib sellest

osakonna juhatajat ja pakub välja juhendaja, kes korraldab juba põhjalikuma väljaõppe. Kui koolitus on läbitud annab juhendaja hinnangu, mille põhjal kolmeliikmeline hindamiskomisjon kandidaadiga vesteldes otsustab, kas inimene sobib täitma kriminaalhooldusabilise ülesandeid ning vastava otsuse alusel kantakse isik kriminaalhooldusabiliste nimekirja.

Kriminaalhooldusabilised tegutsevad individuaalse tegevuskava alusel, mille koostavad abiline ja juhendaja koos pooleks aastaks ja mida seejärel uuendatakse või vastavalt vajadusele muudetakse. Tegevuskavas toodud ülesannete täitmise kohta peab abiline päevikut, mille põhjal esitab iga kahe kuu järel tegevuse aruande. Tegevuse aruanded kajastavad kokkuvõtlikku ülevaadet tehtud tööst ja ülesannete täitmiseks tehtud kulutustest, mida maksedokumentide alusel kompenseeritakse.

Ametnike valmisolek vabatahtlike juhendamiseks

Kuna abilise juhendamine eriti koostöö algusperioodil on üsna töömahukas tegevus, siis mingil hetkel tekkis raskusi abilistele juhendajate leidmisel. Samas, abiliste ja juhendajate suhe on olnud kuni 2002. aastani tasakaalus, mistõttu puudus vajadus välja hüüda abiliste kaasamist puudutavaid üleskutseid. Pigem oli oluline tegeleda olemasolevate abiliste motiivatsiooni säilitamisega.

2001. aasta sügisel oli järsult kasvanud töökoormuse tõttu tekkinud oht, et nii ametnikud kui ka abilised on mõnevõrra väsinud ning kummagi poole tegevus ei leia piisavalt tunnustust. Seetõttu tegin abilisi juhendavatele ametnikele ettepaneku tähistada detsembris rahvusvahelist vabatahtlike päeva ka oma osakonna abilistega.

Kuna kohtu eelarves sellist kuluartiklit ette nähtud polnud, siis otsustasime juhendajatega lihtsalt raha koguda ning korraldasime oma abilistele nende tubli ja omakasupüüdmatu töö eest piduliku õhtusöögi ning kinkisime neile nimelised kohvitassid. Õhtu möödudes olid liigutatud nii abilised kui ka juhendajad ja tegelikult said meie abilised endi sõnul just sel õhtul esmakordselt selgeks, kui vajalikud nad meile on olnud. Et hetkel tegutsevate abiliste tööd veelgi tunnustada ja sellest ka laiemat avalikkust teavitada, pakkusime eelmise aasta preventsoonikuu raames ajakirjandusele võimaluse vabatahtlike kriminaalhooldusabiliste tööd tutvustada, mis omakorda tekitas huvi abiliseks saamise vastu.

Praeguseks on olukord muutunud ja ametnikud on hakanud paremini mõistma abiliste osa ühe võimalusena oma töökoormuse jaotamisel. Selle tagajärjel tõhustub järelvalve, aga kindlasti näevad ametnikud ka enese arendamist koostöös abilistega ning võimalust õppida neilt uusi ja huvitavaid töövõtteid ning selle kõige kaudu vältida tööruutiini.

Seega, vabatahtlike kaasamiseks peab leiduma ametnikke, kes on valmis abilisi juhendama ja soovitatavalt tegema seda nii, et mõlema poole huvi säiliks võimalikult kaua.

Kuidas me abilisi leiame?

Elkõige oleme abilisi leidnud tänu sellele, et ametnikud ise on oma tööd rohkem väärtustama hakanud, mis omakorda on tekitanud inimestes huvi end meie süsteemiga siduda. Mitmed meie Tartu Ülikoolis õppivad ametnikud on teinud head lobbytööd oma kursekaaslaste seas, samuti on üliõpilased ise huvitatud vabatahtliku töö tegemisest.

Ühe võimalusena oleme leidnud abilisi nende inimeste hulgast, kes on avaldanud soovi saada

ametnikuks, kes on sooritanud kriminaalhooldusametniku eksami, kuid kellele hetkel ei ole leidunud vaba töökohta. Nende inimeste abilistena kaasamise käigus koolitame ise endale personali ja anname ühtlasi inimesele võimaluse testida oma sobivust selleks tööks. Praeguseks on viiest varem osakonnas tegutsenud kriminaalhooldusabilisest saanud kriminaalhooldusametnikud, neist neli töötavad Tartus, üks Pärnus. Kui mitte arvestada kolme abilist, kelle tegevus on erinevatel põhjustel ajutiselt peatatud, siis tegutseb osakonnas käesoleval ajal 12 vabatahtlikku, üks abiline lahkus üleviimise korras ja tegutseb abilisena Tallinnas. Vaid kaks abilist on nelja aasta jooksul seoses elukorralduslike muutustega oma tegevuse lõpetanud ja süsteemist lahkunud.

Positiivsete tulemustega oli justiitsministeeriumi korraldatud vabatahtlike värbamise kampaania möödunud aasta septembris. Mitmetel praegustel abilistel tekkis huvi vabatahtliku tegevuse vastu tänu Raadio Tartu saatelõigule vabatahtlikest kriminaalhooldusabilistest.

Miks nad on tulnud? Kas millegi saavutamise motiividel, kuuluvus- või võimu saavutamise motiividel? Võimutaotlusi ei ole ühegi abilise puhul täheldatud, tõenäoliselt ei oleks nad sellisel juhul ka sobilikuks osutunud. Abilised ise on välja toonud järgmisi motiive: uute teadmiste saamine, vaimsuse arendamine, oma potentsiaali kasulik rakendamine, soov anda oma panus elukeskkonna muutmisele, soov kutsuda esile muutusi ühiskonnas ja seda parandada, kuulumine organisatsiooni, soov tulevikus saada ametnikuks, saada töökogemust. Väga oluliseks pidasid vabatahtlikud isiksuslikku sobivust juhendajaga.

Olen ise olnud vabatahtlike abiliste juhendajaks ning seotud oma tööülesannete täitmisel vabatahtlike abiliste ja nende juhendajate töö osakonnasisese koordineerimisega ning pean oluliseks vabatahtlike töö jätkumist ka edaspidi.

Et vabatahtlikel jätkuks kriminaalhoolduse teostamiseks tahtmist, oleme neile järjest enam pakkunud võimalusi osalemiseks erinevatel koolitustel ja suveseminaridel, neile on soovituslik osavõtt osakonna teenistussuhtelust, abilisi on kaasatud osakonna vabaaja üritustele jne - vabatahtlikesse suhtutakse osakonnas kui võrdväärsetesse kaastöötajatesse, neid peetakse kolleegideks.

Neli aastat kestnud vabatahtlike ja riigiametnike koostöö tulemusena võin öelda, et hea, et leidub selliseid inimesi, kes oma vabast ajast ja tahtest on valmis üles näitama kodanikualgatust ja osalema kriminaalpreventiivsetes ettevõtmistes. Selliste inimeste kaasamine kriminaalhooldusse annab hea võimaluse koostöö ja täitevinstitutsioonide tegevuse objektiivseks kajastamiseks ning tõstab seeläbi kodanikkonna vastutustunnet.

VABATAHTLIKKUS KUI KODANIKUAKTIIVSUS = HOOLIVUS ÜHISKONNAS TOIMUVAST

Ülo Sivist

Eesti Õiguskeskuse Seadusloomefoorumi Themis projektjuht

Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlause esinduskogu kaasesimees

Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlause (lühendatult EMÜ) on kõigile mittetulundusühendustele avatud koostöövorm, mille peamiseks sihiks on seista kodanikualgatusliku sektori elujõulisuse ja huvide eest.

EMÜ iga-aastasel Suurkogul, kus osalevad sadade mittetulundusühenduste esindajad üle Eesti, valitakse 33 inimest esindama osalenud organisatsioone ja nende huvisid. Viiest erine-

vast kojast (vastavalt osaleva organisatsiooni iseloomule) valitud seltskonda nimetatakse EMÜ esinduskoguks, mis aasta vältel käib koos ja määratleb kodanikualgatusliku sektori vajadustest lähtuvalt aastaks eesmärgid ja loob nende elluviimiseks vastavad toimkonnad.

Esinduskogus tehtud töö ja selleks kulutatud aja eest ei saa inimene tasu ja nii võimegi öelda, et EMÜ Suurkogu korraldamine ja EMÜ esinduskogu tegevus on parimaid näiteid vabatahtlikust tegevusest, mis tugineb kodanikuaktiivsusele ja soovile ühiskonna heaks midagi ära teha. Aidata kaasa seal, kus riik kas ei tule ise toime või ei sooviigi probleemidega tegeleda.

Peab muidugi kohe ütleva, et EMÜ ei aita kedagi rahaliselt, samuti ei soovi me sekkuda valdkondlikesse tegevustesse. Meie eesmärgiks on püüda näha kodanikualgatuslikku sektorit tervikuna ja võidelda paremate tingimuste loomise eest mittetulundussektorile. Selleks on EMÜ olnud üheks põhiliseks jõuks, kes on püüdnud avalikku sektorit ja täitevvõimu mõjutada suurema koostöö suunas.

Selle töö üheks peamiseks tulemuseks oli Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (EKAK) väljatöötamine, selle arutamine ja täiendamine maakondades ja esitamine parlamendile. 12. detsembril 2002 kiitiski Riigikogu oma otsusega kontseptsiooni heaks.

Mis on EKAK? Tsiteerin: "EKAK sõnastab kodanikeühenduste ja avaliku võimu partnerluse alused ja raamistiku kodanikuaktiivsuse elavdamiseks ja demokraatia tugevdamiseks Eestis."

Kodanikeühenduste ja avaliku võimu koostöö eesmärkideks EKAKi raames on:

1. kodanikualgatus ja osalusdemokraatia edendamine;
2. vabatahtliku tegevuse kui kodanikuksolemise olulise tunnuse väärtustamine;
3. kodanike majanduslike, sotsiaalsete ja poliitiliste õiguste ja kohustuste parema tundmise ning järgimise edendamine;
4. kodanike vastutustunde arendamine oma pere, kaaskodanike, kodukoha, riigi ja maailma ees;
5. kodanikeühenduste ja avaliku võimu koostöö aluseks olevate väärtuste ja põhimõtete teadvustamine ning vastastikuste kohustuste, õiguste ja tegevusprioriteetide piiritlemine;
6. kodanikeühenduste kui demokraatia arengu vältimatu teguri toimimiseks ja tugevnemiseks soodsa keskkonna loomine;
7. kodanikualgatusse tugisüsteemi arendamine;
8. heade koostöötavate ning ametiasutuste ja kodanike ning nende ühenduste koostööd soodustavate teadmiste levitamine;
9. kodanike ja nende ühenduste laialdasem kaasamine poliitikate ja õigusaktide väljatöötamis-, teostamis- ja analüüsiotsustamise ning selleks vajalike teabekanalite ja mehhanismide arendamine;
10. ebapiisavalt esindatud või tunnustamata kodanike ja nende ühenduste erihuvide ja vajaduste tunnustamine ja arvessevõtt avaliku elu korraldamisel;
11. heategevust ja filantroopiat soodustava keskkonna loomine ning ärisektori kaasamine.

EKAK-ist leiame nii koostööpõhimõtted kui kodanikeühenduste jaoks olulised väärtused. Kirjeldatud on nii EKAK-i eesmärkide saavutamise teid kui ka sätestatud otsus luua Vabariigi Valitsuse ja kodanikeühenduste esindajatest koosnev ühiskomisjon EKAKi rakendamise tegevuskavade ettevalmistamiseks, elluviimise ja täitmise hindamise süsteemi käivitamiseks.

Kas EKAK on deklaratsioon või tegevuskava? Nii ühte kui teist. EMÜ esinduskogu poolt loodud vabatahtlikkusel põhinevad toimkonnad joonduvad täna oma kitsamate eesmärkide püstitustes just nimelt EKAK-ist kui raamdokumentidest. See on käsitletav ka kui raampro-

gramm, mis näitab, kuhu suunas tuleb liikuda ja mida tuleb saavutada, et kodanikuaktiivsus leiaks kõigi jaoks positiivse lahenduse. Et need, kes kulutavad oma vaba aega ja tööd ühiskonnale uusi väärtusi loovale ühistegevusele, mille käigus luuakse teinekord ka rahas mõõdetavaid väärtusi, saaksid vähemasti tunnustatud oma tegevuse eest. Et ametnikkonda ei peaks enam tulevikus suhtuma kui millessegi, mis takistab head tahet, vaid hoopis abistab ja nõustab meie tegevust. Sellise koostöö nimel on loodud EKAK ja sellise koostöö nimel panustavad oma vabatahtlikku tööd EMÜ esinduskogu toimkondlased.

Eesti Vabariigi valitsus eesotsas Res Publica esimehe ja peaministriga toetuvad täitevvõimu elluviimisel koalitsioonileppele, mille osapoolteks on Reformierakond ja Rahvaliid. Nimetatud mahukast lepingust leiame sõna vabatahtlik 5 korda. Esimene puudutab toimetulekuraskustega lastele vabatahtlike tugisõnade võrgu loomist, teine ja kolmas kord omavalitsuste vabatahtlikku liitumist, neljas kord vaba tahte lepingute sõlmimist, millega tunnustatakse ettevõtete initsiatiivi vabatahtlike keskkonnakaitseliste kohustuste võtmisel ja viies kord deklareeritakse toetust kaitseliidule ja teistele vabatahtlikele kaitseorganisatsioonidele.

Nagu näeme, ei armasta meie valitsuskoalitsioon just tihti kasutada sõna vabatahtlikkus. See on ka mõistetav, sest enamiku tegevuste jaoks on neil kasutada maksumaksjate raha. Riik vajab tegelikult meie kodanikuaktiivsust ja vabatahtlikku tööd enamates valdkondades kui ta tunnustada tahab ja julgeb. Ilmselt teavad paljud pareminigi kui mina, et suuri puudujääke on võrdse arstiabi kättesaadavuses, probleemiks on abistavate teenuste vähesus ja alarahastatus.

Probleeme jagub kindlasti haridusvaldkonnas, laste turvalisuse küsimustes, laste huvialade rahastamises, mille tulemuseks on tänavalapsed ja narkomaania levimine noorte seas. Vabatahtlike abi on oodatud endiste kurjategijate re-sotsialiseerimisel, aga ka paljude meie igapäevaelu puudutavate probleemide lahendamisel.

Tulles tagasi koalitsioonilepingu juurde tuleb siiski märkida, et riigivalitsemise ja omavalitsuse korralduse poliitika peatükist leiame lause: "Asume toetama eelmise Riigikogu poolt vastu võetud kodanikuühiskonna kontseptsiooni.". Kui nüüd meenutada eespool loetletud EKAK-i eesmärki "vabatahtliku tegevuse kui kodanikuksolemise olulise tunnuse väärtustamine", siis võib öelda, et jääb lootus täitevvõimu tunnustusele ja toele.

Vabatahtlikena andsid oma tugeva panuse EKAK-i sündi teadlased **Rein Ruutsoo, Mikko Lagerspetz, Erle Rikmann, Tiina Randma-Liiv, Ülle Lepp**, poliitikute ja ekspoliitikute pühendasid palju aega ja andsid tarvilikku nõu **Marju Lauristin, Liia Hänni, Mart Meri, Paul-Erik Rummo**.

Kutsun kõiki üles kaasa lööma veel ühes vabatahtlikus tegevuses, mis nõuab pisut mõtlemist, kuid veelgi rohkem oma huvide teadvustamist ja nende eest seismist. Sihtasutus Eesti Õiguskeskus alustas 2000. aastal seadusloomeprojekti, mille tulemusena sündis seadusloomefoorum Themis <http://www.lc.ee/themis>. See on koht, kus iga arvutat vähegi tunde inimene saab tutvuda väljatöötatavate olulisemate seaduseelnõudega ja neid kommenteerida või ettepanekutega parandada ja täiendada.

See on koht, kust tõsised ettepanekud edastatakse eelnõu väljatöötajateni või eelnõu üle otsustajateni parlamendis. Lisaks sellele tegeleb vabatahtlikkuse teemadega veebileht http://www.lc.ee/foorum/lc/kalender/yf_vabatahtlik.

RAHVUSVAHELISTEST VABATAHTLIKE LAAGRITEST

Aleksander Kurušev

EstYes juhatuse esimees

Vabatahtlik töö võib olla väga erinev, kuid ikka kerkib küsimus, miks siis noor inimene tahab teha vabatahtlikku tööd. Näiteks AIDSi Ennetuskeskuse spetsialist doktor Inna Moroz rääkis mulle narkootikumide tarvitamisest noorte inimeste seas. Tema meelest on põhjus selles, et noored tahavad kogeda midagi põnevat ja seikluslikku ning tegevust ja igavust teeb neid vastuvõtlikuks alkoholile ja narkootikumidele. Hiljem olen kohtunud ühe vanaprouaaga Kanadast, kes tegi Eestis ka vabatahtlikku tööd ja konsulteeris organisatsioone. Tema kinnitas, et kui inimesed alustavad noorelt vabatahtlikuna, siis muutub see edaspidises elus harjumuseks. Neil, kes osalevad aktiivselt välisprogrammides, tekib vajadus teha midagi ka oma kodukandis.

Noori huvitab reisimine, uued kogemused ja seiklused ning vabatahtlikuna välismaal töötamine on võimalus pakkuda noortele positiivset seiklust. Igal aastal kasutavad noored järjest rohkem seda võimalust ja lähevad välismaale vabatahtlikena laagritesse.

Mis on vabatahtlike laager?

Laagreid organiseerivad koostööpartnerid on tavaliselt mittetulundusühingud, keskkonnaorganisatsioonid, kultuuriasutused, noorteorganisatsioonid, lastelaagrid, sotsiaalasutused, kohalikud omavalitsused jne. Partneritest lähtub ka laagri temaatika, mis võib olla ühiskondliku või kultuuriobjekti renoveerimine, laste-, noorte- või sotsiaalasutuste remonditööd, looduskaitseala korrastamine või teeradade ehitamine. Vabatahtlikud võivad olla abikasvatajateks laagrites või abilisteks hooldeasutustes.

Tavaliselt koguneb vabatahtlike laagrisse 8-15 noort inimest erinevatest maadest. Vanus algab 18 aastast, kuigi vahel korraldatakse laagreid noorematele, 14-17 aastastele. Tihti ei ole laagrites vanusepiirangut ja osaleda võivad ka need, kes on üle 50. Just eile sain ühe taotluse Itaaliast, kus 64 aastane vabatahtlik tahab tulla Imastu Koolkodusse ja töötada vaimupuuetega lastega. See on muidugi erand, aga selliseid inimesi leidub. Samas võtavad meiega ühendust ka 12-13 aastased sooviga minna välismaale laagrisse, kuid nad on selleks veel liiga noored.

Tavaliselt võetakse laagrisse ühest riigist kaks inimest. Töötatakse 5-7 tundi päevas viiel päeval nädalas ja selle eest saavad vabatahtlikud majutamise ja toitlustamise. Töö ei nõua eelnevat kogemust või erialast väljaõpet, tavaliselt on töö lihtne.

Suhtlemiskeeleks on enamasti inglise keel, kuigi näiteks Prantsusmaal või Belgias võib selleks olla prantsuse keel, Saksamaal saksa keel ja Hispaanias hispaania keel.

Öömajale ja toitlustamisele lisaks pakutakse vabatahtlikule ka ekskursioone ja vaba aja veetmise võimalusi ning muidugi on noorte inimeste jaoks võibolla kõige tähtsam suhtlemisvõimalus. Noorte tööd juhivad laagrijuhid, kes on tavaliselt kohalik ja aitab asju ajada tööandjaga, organiseerib vaba aja veetmise võimalusi ja vajadusel aitab suhelda kohalike inimestega.

Tingimused laagris on väga lihtsad. Reeglina tuleb võtta kaasa magamiskott, vahel tuleb olla telkides. Toit on lihtne ja sageli peavad vabatahtlikud ise poes käima ja endale süüa valmistama. See kõik meenutab kunagist Eesti Õpilasmalevat või Üliõpilasmalevat, ainult rühm on natuke väiksem ja töö eest ei maksta palka.

Vabatahtlike laagritel on pikk ajalugu. Esimesed laagrid toimusid Prantsusmaal umbes 80 aastat tagasi pärast Esimest Maaailmasõda. Sakslased tulid appi taastama alasid, mida saksa sõdurid olid raskete lahingute käigus purustanud. Muidugi oli see väga väljakutsuv aktsioon, sest kohalikud inimesed suhtusid umbusklikult sakslastesse ja nende tegemistesse. Kuid kogemus näitas, et vabatahtlik tegevus on huvitav viis parandada rahvusvahelisi suhteid, eriti aga suhteid lihtsate inimeste vahel.

Uus impulss tuli pärast Teist Maaailmasõda ja väga paljud meie partnerorganisatsioonid ongi praegu 50 aastat vanad. Hetkel tõenäoliselt kõige suurem liit on Alliance of European Voluntary Service Organizations, kuhu kuulub 40 organisatsiooni nii Euroopast kui ka mujalt. Nad organiseerivad igal aastal umbes 2000 laagrit, kus osaleb ligikaudu 25000 noort inimest üle maailma. Ka EstYes kuulub sellesse liitu ja juba teist aastat oleme liidu presidendi positsioonil.

Ajalooliselt on traditsioonilised laagrid, mis korraldatakse abistamiseks looduskatastroofi piirkondi. Väga uhke tunne on öelda, et eelmisel aastal suutsime Saksamaale ja Tšehhi üleujutuste aladele saata vabatahtlikud Eestist. See oli ka meie jaoks väga positiivne üllatus, et inimesed reageerisid meie üleskutsule. Meile tuli kutse Tšehhi partnerorganisatsioonist, avaldasime pressiteate, väga paljud inimesed helistasid ning lõpuks saatsime Tšehhi 6 vabatahtlikku. Sel kevadel teatasime, et inimesi oodatakse Hispaania Galiitsia rannikul, kus uppus tanker Prestige ning inimesi oodatakse õlireostust koristama.

EstYes alustas tegevust 1991. aastal, esimesed laagrid toimusid Eestis 1994. aastal. Tookord oli ainult 2 laagrit - üks Palmse mõisas ja teine Imastu Koolkodus. Iga aastaga on laagreid üha rohkem. Kust tulevad inimesed meie laagritesse? Praktiliselt igast laagrist võib leida 1-2 jaapanlast, kindlasti prantslasi ja sakslasi, viimastel aastatel tuleb väga palju inimesi ka Ida-Euroopast, Tšehhist, Lätist, Ukrainast.

Miks noored tulevad Eestisse vabatahtlikuks? Välismaal hinnatakse vabatahtlike laagreid ennekõike sellepärast, et need annavad võimaluse paariks nädalaks välja tulla igapäeva rutiinist ja tarbimisühiskonnast. Motiveerib võimalus süveneda teise maa eluolusse selles ise aktiivselt osaledes. See erineb turismist, sest vabatahtlikud tõesti osalevad kohalikus elus. Töölaager annab võimaluse õppida tundma maad ja inimesi seestpoolt. Kindlasti tahavad kaugemalt tulijad Eestis midagi põnevat ette võtta. Sakslased ei taha enam minna Prantsusmaale, kus nad on juba käinud, nad otsivad eksootilisemat maad ja õnneks on Eestil neile midagi pakkuda.

Kui näiteks Norras on vabatahtlike keskmine vanus 50 ja 60 vahel, siis Eestist lähevad välismaale laagritesse enamasti noored inimesed. Laagrid toimuvad enam-vähem kõigis Euroopa riikides, USAs ja Kanadas ning ka sellistes eksootilistes paikades nagu Mongoolia, Tai, Korea, Jaapan, Ladina-Ameerika. Tavaliselt on meie noorte seas kõige populaarsemad Saksamaa ja Prantsusmaa laagrid, seda just keeleõppimise võimaluse pärast.

Millised on laagritega seonduvad raskused? Meie inimeste jaoks on näiteks probleemiks finantsiline külg. Eestist välismaale minek maksab üsna palju, reisikulud on kindlasti üheks takistuseks.

Ka Eestis on omad probleemid laagri organiseerimisel. Tihti me ei leia vastuvõtmiseks vahendeid, ööbimispaika või vabatahtlike töö organiseerijat. Tihti pole lihtsalt huvi vabatahtliku tööjõu kasutamise vastu. Lisame siia veel puuduliku seadusandluse. Paratamatult kerkib küsimus, kas me ikka tegutseme legaalselt või toome siia illegaalselt tööjõudu. Euroopa maades, ennekõike Inglismaal, Prantsusmaal, Saksamaal ja Itaalias on vabatahtlik tegevus tunnustatud ning sellel on olemas riigipoolne toetus.

VABATAHTLIK TEGEVUS LÄTIS. VIIMASED 5 AASTAT

Ginta Ratniece

Läti Vabatahtlike Keskuse direktor

Läti näitel võib kõnelda vabatahtlikust tööst ja tegevusest nii nõukogude-perioodil kui ka enne 1940ndaid aastaid iseseisvas Lätis. Alates 1998. aastast saame rääkida organiseeritud vabatahtlikust liikumisest, mis hõlmab erinevaid mittetulundusühinguid, sotsiaalhoolekandesüsteemi, kultuurivaldkonda. Kuidas on vabatahtlikkus Lätis arenenud ja kuhu me praeguseks oleme jõudnud?

Vabatahtlik liikumine sai Lätis alguse tänu Sorose Fondi algatusele 1998. aastal, kui Riia Mittetulundusühingute Keskuse juhtimisel alustati kahe programmiga. Need kaks esimest olid vabatahtliku liikumise toetusprogramm ja vabatahtlikuna haiglas töötamise arendusprogramm. Peab ütleva, et need olid küllaltki edukad programmid, kuid nad lõppesid 2000. aastal.

Seetõttu otsustasime asutada uue mittetulundusühingu, mis sai nimeks Vabatahtlike Keskus. Meil on õnnestunud jätkata kõiki kahe esimese programmi funktsioone ja eesmärke ning anda samaväärne panus.

Vabatahtlike Keskuse peamine eesmärk on toetada ja arendada Lätis vabatahtlike liikumist. Igal aastal küsime endalt, mida tuleks vabatahtlikkuse arendamiseks edasi teha ning paaril viimasel aastal oleme leidnud, et peame õpetama ja harima organisatsioone vabatahtlikke kasutama ja nende tegevust juhtima. Oleme korduvalt kokku puutunud olukorraga, kus organisatsioonid on kaasanud töösse vabatahtlikke, kuid on jäänud hätta nende juhtimisega ning selle tagajärjel on vabatahtlikud lahkunud.

Eelmisel aastal küsisime paljude organisatsioonide käest, mida nende meelest oleks vaja teha vabatahtlikkuse arendamiseks. Vastuseks saime, et väga oluliseks peetakse õigussüsteemi arendamist ja avalikkuse teavitamist vabatahtlikkusest üldisemalt ning sellest, kes on vabatahtlik ja kes võib saada vabatahtlikuks. Väga sageli ei teata, kes on vabatahtlikud ja miks nad teevad vabatahtlikku tööd. Seetõttu käivitasimegi projekti eesmärgiga täiendada õigussüsteemi ja tutvustada avalikkusele vabatahtlikku tegevust.

Millega me igapäevaselt tegeleme? Üks meie väga oluline ülesanne on korraldada seminare vabatahtlike töö juhtimise ja vabatahtlike programmide turunduse teemadel. Näiteks eelmisel aastal organiseerisime 22 seminari, kus osales rohkem kui 200 inimest.

Teeme koostööd 200-300 organisatsiooniga üle Läti. Need organisatsioonid pole mitte ainult mittetulundusühingud, vaid ka kultuuri- ja sotsiaalhoolekande asutused, erinevad riigi ja kohalike omavalitsuste asutused ja haiglad.

Korraldame igal aastal rahvusvahelisel vabatahtlike päeval 5. detsembril vabatahtlike tunnustamisürituse. 2001. aastal, mis oli rahvusvaheline vabatahtlike aasta, esitati autasustamiseks 60 vabatahtlikku. Kuna iga organisatsioon saab nimetada ühe parima vabatahtliku, siis järelikult esitas 60 organisatsiooni oma vabatahtlikke. Sel aastal osales üritusel ka president Vaira Vike-Freiberga, autasustamiseks esitati 63 vabatahtlikku. Tavaliselt on sel üritusel 200-300 osalejat ning sellega kaasneb PR-kampania, mille käigus püüame meedias tutvustada oma vabatahtlikke, tänada neid ja vabatahtlikega töötanud organisatsioone. Organisatsioonid on õelnud, et selline üritus on kena viis avaldada avalikkuse ees tänu vabatahtlikele ja rääkida nende tööst, sest vabatahtlikud on ju samuti organisatsioonide esindajad.

Igal suvel korraldame laagreid vabatahtlikele ja nende koordinaatoritele kolme eesmärgiga. Esiteks, et hästi puhata. Teiseks, et midagi uut juurde õppida. Tavaliselt valime teemad, mis pakuvad huvi nii vabatahtlikele kui ka koordinaatoritele, näiteks räägime pingete maandamisest või meeskonnatöö ülesehitusest või projektide kirjutamisest või muust sarnasest. Kolmandaks, laagrid toimuvad maakotades ning mõistagi teeme seal ka vabatahtlikku tööd, et näidata, mida vabatahtlikud ikkagi teevad. Haarame kaasa ka kohaliku ajakirjanduse, et kohalikule kogukonnale vabatahtlikkuse ideed selgitada.

Korraldame ka kord kuus vabatahtlike koordinaatorite klubi, mis annab vabatahtlike koordinaatoritele võimaluse arutada aktuaalseid päevateemasid, teoreetilisi küsimusi, mõnikord korraldame lihtsalt arutelu mõnel huvitaval teemal või kutsume külalisesinejaid. Eelmisel aastal alustasime samalalaadse klubiga ka vabatahtlikele. Vabatahtlikud erinevatest organisatsioonidest vahetavad kogemusi, arutlevad teoreetilistel teemadel nagu näiteks motivatsiooniprobleemid või palgalise koosseisu ja vabatahtlike vahelised suhted.

Praegu töötame seadusandluse täiendamise kallal, oleme uurinud meie õigusüsteemi vabatahtlikke puudutavat osa. Meie juristid on jõudnud järeldusele, et vajame uusi seadusi, oleme moodustanud töögrupi nende seaduste sisulise osa väljatöötamiseks. Märtsi lõpus saime valmis vabatahtlikku tööd puudutava kontseptsiooni, mida tutvustame ametnikele, ministritele ja kõigile asjast huvitatud ja asjasse puutuvatele organisatsioonidele. See on kindlasti küsimus, mis on seotud paljude teiste teemadega.

Tahaksime ka arendada vabatahtlikkust neis valdkondades, kus see on veel algusjärgus, näiteks kultuurivaldas. Usun, et vabatahtlikel on suur potentsiaal laiendada oma teenuseid näiteks kultuurimajade raamatukogude töös, mis on siiani väherahastatud asutused.

Vabatahtlikud osalesid selle aasta mais Riias toimunud Eurovisiooni lauluvõistluse korraldamisel. Omaette teema on noorte kaasamine vabatahtlikku tegevusse. Riikliku noorsoopoliitika üks osa on vabatahtlik töö ning me tegeleme töögrupi moodustamisega, mis hakkaks tegelema noorte vabatahtliku tegevuse strateegia arendamisega.

VALITSUSE PANUS JA TOETUS VABATAHTLIKULE TÖÖLE NORRAS

Terje Skjeldam

Norra Tervise- ja Sotsiaaldirektoraadi vabatahtliku töö osakond FRISAM, direktor

Kõigepealt räägime Norrast. Kaardil ulatub Norra pika maatriibuna lõunast põhja. Kui Norra ümber pöörata, jõuaksime Rooma välja. Norra pindala on 323 000 m² ja rahvastik 4,3 miljonit inimest, asustustihedus on 13,9 inimest ruutkilomeetri kohta, millest järeldub, et Norra maapiirkondades ei ela just palju inimesi.

20% rahvastikust on üle 60 aasta vana ja 26,5% on alla 20-aastased. Naiste keskmine eluiga on 80,3 aastat ja meestel 74,2, nii et mehed on Norras väljasurev rass. Laste suremus on 5%, 5 1000-e inimese kohta. Kogu 4,3 miljonilisest rahvastikust 2,1 miljonit on tööealised, 900 000 on pensionärid, 1,1 miljonit lapsed või alla 24-aastased noored. 200 000 töötavad kodus või on väikeste lastega kodus, 300 000 saavad lühiajalist abiraha - haigusraha, töötü abiraha, kusjuures viimase saajate arv kasvab, sest töötus noorte hulgas kasvab.

Töötame koos Solveig Bjerknesiga valitsuse poolt toetatud mittetulundusühingus (GONGO - government supported nongovernmental organisation), Norra Tervise- ja Sotsiaaldirektoraadi vabatahtliku töö osakonnas FRISAM. Meid rahastavad täies ulatuses tervishoiuministeerium ja sotsiaalministeerium ning meil on oma juhatus.

Rahastame vabatahtlike keskusi valitsuselt tuleva rahaga. Meil on 256 vabatahtlike keskust, 8 uut keskust on lisandunud 2003. aastal. 41% neist kuuluvad linnavalitsustele ja 59% kuuluvad ühingutele või siis pastoraatidele, kirikutele, usuorganisatsioonidele.

Meil on kontaktfoorum, kuhu kuuluvad 51 mittetulundusühingut ja katusorganisatsiooni. Nende hulgas on nii suure liikmeskonnaga organisatsioone kui ka neid, kellel pole eriti palju liikmeid. See on samade eesmärkide nimel töötavate organisatsioonide ühendus. 2002. aastal arutas kontaktfoorum hasartmängude küsimust. Nimelt on mitmete organisatsioonide valduses hasartmängumasinaid, näiteks ka Punasel Ristil. Paljud noored inimesed langevad sel moel hasartmängude küüsi. Küsimus on selles, kas ikka on õige, et Punane Rist teenib raha hasartmängudest?

Kontaktfoorumil on arutatud ka era- ja riigikätes olevate hasartmängude võrdsetel alustel kohtlemist, avaliku sektori kaasajastamise mõju vabauhendustele, osalusdemokraatia kaasajastamist ja selle tugevdamist vabauhendustes.

Norra vabatahtlikus sektoris on 2100 üle-norralist mittetulundusühingut, kus on kokku 16,8 miljonit liiget. Neil mittetulundusühinguil on omakorda 130 000 väiksemat mittetulundusühingut kohtadel. Paljud vabatahtlikud kuuluvad mitmesugustesse ühingutesse. Näiteks üks inimene ühest Põhja-Norra väiksest linnavalitsusest on 26 ühingu liige, mis tähendab, et ta maksab 26-le organisatsioonile liikmemaksu.

Vabatahtlikku sektorisse kuuluvad järgmised organisatsioonid: humanitaar- ja sotsiaalorganisatsioonid, naiste organisatsioonid, spordiliidud ja -klubid, kultuuri-, looduse- ja keskkonnaorganisatsioonid, usulised kogukonnad, rahvusvahelise suunitlusega organisatsioonid, inimõiguste ja solidaarsusorganisatsioonid, kohalikud keskkonnaorganisatsioonid, üürnike organisatsioonid, spontaansed tegevusgrupid, ad hoc liikumised, muud organisatsioonid ja liidud. Vabatahtliku sektori organisatsioonidel peab olema avalik kasutegur, liikmeskond ning neil peab olema demokraatlikult juhitud struktuur.

Norras on vabatahtlikeks tavalised inimesed, kellel on altruistlikud motiivid ning neid tõukab tegutsema isiklik huvi vabatahtliku töö vastu. Definitsiooni järgi nad töötavad vabast tahtest, ei saa töö eest tasu ning töötavad pere lähiringist väljaspool.

Vabatahtliku töö meetodilise poole moodustavad kogukonnale kasulik töö, mobiliseerimine, suhete loomine jne. Seega pole vabatahtlik tegevus Norras mitte ainult teise inimese aitamise, vaid see on pigem vastastikune tegevus, mille käigus teist inimest aidates saab aitaja ka ise abi.

Miks Norra valitsus toetab vabatahtlikku sektorit? Kindlasti sellepärast, et vabatahtlikud osalevad ühiskondlikus elus. Vabatahtlike organisatsioonid võtavad osa Norra noorte demokraatlikust kasvatuses ja demokraatlikest protsessidest, loovad usaldust inimeste vahel, jagavad teadmisi ning aitavad luua ja säilitada ühiskonnas mitmekesisust.

Valituse toetus jaguneb kolme alajaotuse vahel. Esiteks, liikmelisusel põhineva tegevuse baastoetus. Organisatsioon on raha kasutamisel vaba ning raha tuleb taotleda igal aastal või igal teisel aastal. Teiseks, projekti- või tegevustoetus väärtuspõhisele koostööle. Näiteks annab ministeerium raha mingi kindla projekti jaoks. Ja kolmandaks mittetulundustegevuse toetus.

Miks annab valitsus raha liikmelisusel põhineva tegevuse toetuseks? Põhjusteks on demokraatia, traditsioon, tähendus ja sotsiaalne ühtekuuluvustunne, eesmärgiks on tugevdada kohalikku tegevust ja kohalikus elus osalemist.

Väärtuspõhise koostöö toetamise põhjusteks on ühiskonna mitmekesisuse ja alternatiivsete võimaluste toetamine, näiteks saab ehk vabatahtlike organisatsioon mõnel juhul pakkuda paremat abi kui kohalik kogukond. Ühiste eesmärkide saavutamiseks tuleb vallandada ka vabatahtlik tegetsemisjõud.

Mittetulundustegevust toetab valitsus selle efektiivsuse, kasumile mitte-orienteerituse, paindlikkuse ja kompetentsuse pärast. Norras on näiteks väikseid haiglaid, mille omanikud on vabatahtlike organisatsioonid. Neid haiglaid rahastatakse samadel alustel nagu munitsipaalomandis olevaid haiglaid, kuid need on kasumile mitte-orienteeritud ning suurendavad heaolu tootmise efektiivsust.

Norras käib hetkel avalik arutelu, kas oleks vaja uut vabatahtlike organisatsioone puudutavat seadusandlust. Meie jaoks on põhiküsimused järgmised: millised tagajärjed on vastuolul, kus ühelt poolt organisatsioonid peavad olema vabad ja autonoomsed ning teiselt poolt riik kontrollib neile antavat toetust? Kas on võimalik, et mittetulundusühingud on nii valitsuse tööriist kui ka nn sotsiaalne liim? Mis on "hea" valitsuse toetus? Mis on "halb" valitsuse toetus?

VABATAHTLIKE KESKUSED NORRAS

Solveig Bjerknæs

Norra Tervise- ja Sotsiaaldirektoraadi vabatahtliku töö osakond FRISAM, nõustaja

Norra Tervise- ja Sotsiaaldirektoraadi vabatahtliku töö osakonna nõustajana on mu tööülesanded järgmised: Norra vabatahtlike keskuste töö arendamine ja toetamine, osalemine valitsuse programmis "Plaan vaesuse vastu", töö organisatsioonidega, mis tegelevad vaeste inimestega ja töö eneseabi organisatsioonidega, vabatahtliku töö haridussüsteemi arendamine.

Üle kogu Norra on loodud 256 vabatahtlike keskust. Esimesed keskused avati 1991. aastal eesmärgiga arendada vabatahtlikkust kohalikul tasandil. Nende sihiks oli arendada vabatahtliku töö koordineerimist, vabaihenduste, linnavalitsuste ja muude asutuste vahelist koostööd, suurendada vabatahtlikku panust kohalikul tasandil ja värvata vabatahtlikke, kes ei ole organisatsioonidega seotud.

Vabatahtlike keskuste tööd on hinnatud üle kümne aasta ning hindamised on näidanud, et töö on olnud mitmes vallas edukas. Seda eelkõige sellepärast, et keskustel on õnnestunud aktiveerida vabatahtlikku töösse uusi ühiskonnagruppe. Nad on kutsunud vabatahtlikeks inimesi, kes pole kuulunud ühtegi organisatsiooni.

Kõik keskused on erinevad. Üldiselt on vabatahtlike keskusel üks palgaline töötaja, juhatus ja omanik. Töötajate taust on väga mitmekesine, on medõdesid, põllumehi, õpetajaid, kalamehi, kirikuõpetajaid, sotsiaaltöötajaid jne. Ka omanikud on erinevad, 39% kuulub linnavalitsustele ja ülejäänud osa erinevatele organisatsioonidele. Valitavad juhatused koosnevad mitmesuguste organisatsioonide esindajatest.

Kogu see mitmekesine taust annab tulemuseks palju eriilmelisi vabatahtlike keskusi. Sel aastal oleme käima lükanud 11 uut keskust, mis valiti välja 38 soovija seast. Seega, konkurents valitsuse rahalisele toetusele on väga tihed.

Keskused peavad igal aastal esitama eelarvet sisaldava taotluse. Sel aastal sai iga keskus 225 000 Norra krooni ulatuses valitsuse toetust, mis moodustab 60% keskuse kogueelarvest. Seega tuleb uue keskuse asutajatel leida ise puuduv 40% eelarvest. Meie töö on taotlused hinnata, lugeda keskuste aastaaruandeid ja tagada raha sihipärane kasutamine.

Eriti pakub meile huvi keskuste tegevus. Kui me 1991. aastal alustasime, siis oli keskuste põhitegevuseks vabatahtlik sotsiaaltöö, keskuste juhid viisid kokku vabatahtlikke ja abivajajaid. Paljud neist jätkavad seda tööd tänaseni, kuid sellele lisaks loovad nad ka võrgustikke ja tegelevad kohalike keskkonnaküsimustega. 1991. aastal olid vabatahtlikud sageli vanemad inimesed, kes aitasid teisi omavanuseid. Nüüd ulatub vabatahtlike vanus kooliealistest 70-80-aastasteni, neid ühendab võime vastata tegudega kogukonna vajadustele.

Vabatahtlikud annavad oma oskused, teotahte, pühendumise ja kogemused kogukonna käsutusse. Näiteks teevad nad järgmist: jalutavad vanainimestega, korraldavad õpperühmi, kutsuvad võõraid lõunale, aitavad käia arsti, hambaarsti, juuksuri juures, teevad kodukülalustusi, korraldavad kontserte ja näitusi, suvelaagreid, laatu, immigrandide rühmi, kohviõhtuid, puhastavad randu, parke ja mänguväljakuid.

Tulevikule mõeldes on oluline, et keskused võtaksid kuulda vabatahtlike häält ja ideid. Üks alguspäevade hüüdlauseid kõlas: "Lühike tee ideedest tegudeni". See kehtib endiselt, ja võib olla on see täna veelgi olulisem kui 10 aastat tagasi.

Vabatahtlikud on nagu mina või teie - meil kõigil on vähe aega ja me tahame seda aega huvitavalt kasutada. Kui meil on idee, või me tõesti hoolime millestki tõsiselt, siis ei taha me aastaid oodata, et see teoks saaks. Ka sellest küljest on vabatahtlike keskus koos tüütu paberitöö eest hoolitseva palgalise töötajaga hea idee, mis lubab asuda kohe tegutsema ilma bürokraatlike sekelduste pärast muretsemata.

Usun, et tulevikus saab keskusi veelgi paremini kasutada vabatahtlikke, vabatahtlike organisatsioone, kohalikke omavalitsusi ja kohalikku äri ühendava lülina. Sel moel moodustavad nad elava kohaliku keskkonna, kus inimesed üksteisest ja oma ümbrusest hoolivad.

VABATAHTLIK TÖÖ LEEDUS

Simonas Streikus

Actio Catholica Patria

Kuidas läheb vabatahtlikel Leedus? Esiteks, vabatahtlikkus on Leedus endiselt keerukas mõiste. Mis tähendab eelkõige seda, et paljud inimesed ei mõista, mida vabatahtlikkus tähendab, mida tähendab olla vabatahtlik. Mõnikord on keeruline mõne kogukonna heaks korraldada vabatahtlikku üritust, sest inimestel pole vabatahtlikesse positiivset suhtumist. Seetõttu seisab ees palju tööd avalikkusega selgitamaks inimestele, et vabatahtlikkus on hea asi.

Leedus on rohkem kui 7000 mittetulundusühingut ja umbes 11 000 vabatahtlikku. Võrreldes Norraga on Leedus umbes kolm korda rohkem organisatsioone, kuid neis töötab umbes kümme korda vähem vabatahtlikke. 1990ndate alguses käis Leedust üle suur organisatsioonide asutamise laine, ning tänaseks võib öelda, et umbes 30% neist 7000-st organisatsioonist tegelikult ei tegutse. Organisatsioonide arvu kasv on nüüdseks peatunud ning samal ajal on vabatahtlike arv hakanud suurenema.

Vabatahtlikku tegevust koordineerib Leedus mitu organisatsiooni. Noorsoo Rahvusvahelise

Koostöö Agentuur Vilniuses esindab Euroopa Vabatahtliku Teenistuse programmi. Leedu vabatahtlike vahendamisel Euroopasse ning Euroopa vabatahtlike vahendamisel Leetu jälgitakse, et organisatsioonid, mis soovivad vabatahtlikke kasutada, vastaksid teatud nõuetele.

Kaunase Mittetulundusühingute Toetuskeskusel on ainsana Leedus oma piirkondlik vabatahtlikkuse arendamise programm.

Vilniuse Vabatahtlike Keskuse eesmärgiks on propageerida vabatahtlikkust üle kogu Leedu, siiski on nende peamine tähelepanu siiani kuulunud Vilniuse piirkonnale.

Kuna Leedus pole tervet Leedut katvat vabatahtlike organisatsiooni, siis on ka suhtlemine vabatahtlike ja valitsuse vahel suhteliselt tagasihoidlik. Kui üldse, siis arutatakse vabatahtlike organisatsioonide juures töötamise põhimõtteid. Põhiline probleem on organisatsioonide oskamatus vabatahtlikega töötada ja meie ülesandeks on jagada kogemusi vabatahtlikega töötamise kvaliteedi parandamise kohta.

1998. aastal tegi Vilniuse Vabatahtlike Keskus siiani ainsa vabatahtlikkust kajastava uurimuse Leedus. Selle kohaselt on enamik Leedu vabatahtlikest kõrgharidusega, 22% on üle 55 aasta vanad ning suuruselt järgmise vanuserühma moodustavad 20-25-aastased üliõpilased. 18% vabatahtlikest on kas pensionärid või siis üliõpilased. Umbes 65% vabatahtlikest on naised.

Millega vabatahtlikud tegelevad? Peamiselt korraldatakse üritusi, tegeldakse avalike suhete, info jagamise ja suhtlemisega. Kõige suurem osa vabatahtlikust tööst jääb sotsiaalsfääri.

Seadusandluse olukord on Leedus Eestist ja Lätist veidi erinev. Vabatahtlikkust puudutava seadusandlusega hakati Leedus tegelema kõigest kolm aastat tagasi Vilniuse Mittetulundusühingute Informatsiooni- ja Tugikeskuse algatusel. Töölepinguid puudutavas seaduses tehti muudatus ja sellest ajast pole vabatahtlik töö Leedus enam illegaalne. Seadus ütleb, et vabatahtlik on isik, kes teeb ühiskonnale kasulikku tööd oma vabast tahtest saamata selle eest tasu. Vabatahtlik peab olema Leedu kodanik või elama Leedus legaalselt.

Iga vabatahtlikke kasutatav organisatsioon peab pidama päevikut, kuhu pannakse kirja tööülesanded, programm, milles vabatahtlik osales ja kui kaua vabatahtlik töötas. Tööandja või vabatahtliku soovil sõlmitakse nendevaheline leping, mis sätestab vabatahtliku tööülesanded ja tema õigused ning organisatsiooni kohustused tema ees jms.

Seadus näeb ette vabatahtliku tööga seotud kulutuste kompenseerimise vabatahtlikule, kuldokumentid kantakse päevikusse. Seadus sätestab ka tegevusalad, kus vabatahtlik ei tohi tegutseda, enamasti on need seotud tööstusega, kus töötamine võib olla ohtlik vabatahtliku tervisele.

Vabatahtlikega töötamise põhimõtteid on välja töötatud juba 12 aastat. Esiteks, vabatahtliku töö ja organisatsioonist saadavad hüved peavad olema tasakaalus. Vastasel korral tunneb vabatahtlik end halvasti ja lahkub, või siis muutub näiteks teed joov ja lobisev, ent mitte töötav vabatahtlik organisatsioonile koormavaks.

Teiseks, kolm põhialust, mida me ise kutsume kolmeks präänikuks. Esimene präänik - töötingimused. Need peavad olema head, nii et vabatahtlik end hästi tunneks, lisaks täpselt määratletud tööülesanded ja muud tingimused. Teine präänik - suhted. Vabatahtlikku motiveerib töökeskkond, kus ta saab muu hulgas jagada ka oma ideid ja mõtteid. Kolmas präänik - haridus. Vabatahtlikku ei tohi üksi jätta, teda tuleb konsulteerida, teda õpetada nii,

et vabatahtliku tööst saadav kogemus oleks talle hariv kogemus.

Oleme jaganud oma töö vabatahtlikega kolmele tasemele. Esimesel tasemel on lühikest aega hõivatud vabatahtlikud. Nad tulevad organisatsiooni tundma õppima ja teevad lihtsaid töid. Tavaliselt on need inimesed, kes alles alustavad vabatahtlikena tegemist.

Paljud noored inimesed ei puutu oma igapäevaelus kunagi kokku vabatahtliku tegevusega ega tea, mida tähendab olla vabatahtlik. Kui kutsuda noori pikaajalise programmi, kuuleb tihti ebalevaid vastuseid, sest noored lihtsalt ei tea, millega on tegemist. Võimalus töötada vabatahtlikuna lühiajaliselt on algajale märksa ahvatlevam. Ka ma ise tulin vabatahtlikuks sama teed mööda.

Esimesel tasandil anname vabatahtlikele lihtsaid ülesandeid. Näiteks mina viisin vanadele inimestele kord päevas sooja toitu. Organisatsioon andis mulle kõik tööks vajaliku, mina omakorda õppisin tundma organisatsiooni väärtusi. Seal sai asi alguse, nüüdseks oleme jõudnud vabatahtlike klubini, kuhu saame kutsuda noori meie tegevusest huvitatud inimesi.

Teisel tasemel pakume vabatahtlikele koolitust, ka nõuab vabatahtliku töö sel juhul rohkem kogemusi ning on märksa aktiivsem. Me pakume neile aktiivset sotsiaaltööd, kuid meil pole siiski võimalusi neid täiesti professionaalselt ette valmistada.

Kui pärast kuut kuud tegemist jääb vabatahtlik meie organisatsiooni edasi, siis kutsume ta osalema kolmanda astme programmis. Kolmandal tasemel saab vabatahtlik osaleda koolitustel ja seminaridel, kus räägime vabatahtlikkusest laiemalt ja sügavamalt, et noored mõistaksid veel paremini, mida vabatahtlikuks olemine tähendab.

TÖÖGRUPP 1

KUIDAS SOODUSTADA VABATAHTLIKKU TÖÖD?

Töögrupp arutas kuidas Eesti riik saaks soodustada vabatahtlikku tööd.

Kõigepealt jõuti järeldusele, et Eesti inimesed on praegusel ajal haaratud kapitalistlikust mõtteviisist. Siiski, vanemad inimesed on harjunud tegema vabatahtlikku tööd, näiteks osalema talgutel, peale on kasvamas noor vabatahtlike põlvkond. Kuid vahepealsed põlvkonnad on tugevalt majanduslikele huvidele suunatud.

Töögrupp leidis, et riik peaks töötama välja vabatahtlike tegevust soodustava poliitika. Vaja on pikaajalist programmi, mis ei sõltu valitsuse või Riigikogu vahetumisest, ning kus oleks paika pandud põhimõtted ja eeldatavad tulemused. Niimoodi saab riik tõsta vabatahtliku töö mainet, näidata, et vabatahtlik töö on riigile ja ühiskonnale oluline ning rõhutada, et kõik saavad sellest kasu.

Norras jagatakse riigi toetusi vabatahtlike keskustele, kellel on väga palju kogemusi vabatahtlike kaasamises. Eesti riik peaks samuti just läbi vabatahtlike keskuste toetamise populariseerima vabatahtlikku tööd ja viima inimesteni vabatahtlikkust puudutavat infot.

Loomulikult saab vabatahtlikku tööd soodustada majanduspoliitika kaudu, siin on mitmesuguseid võimalusi:

- tulumaksusoodustused,
- maksuvabastused,
- pensioni maksmisel arvestada tööstaa i hulka ka vabatahtlikuna tehtud töö,

- anda vabu päevi vabatahtlikku tööd arvestades, jmt.
Selleks tuleks paika panna seadusandlik raamistik.

Riik peaks julgustama erinevate gruppide kaasamist vabatahtlikku töösse - pensionärid, töötud jne, seeläbi oleks neil võimalus saada praktilist kogemust või ümberõpet. Ning kui nad on organisatsioonile kasulik töajõud, siis saab riik julgustada organisatsioone neid tulevikus tööle võtma.

Töögrupp leidis, et riik peaks ka rohkem toetama kohalikke omavalitsusi, et need oleksid huvitatud oma vabatahtlike keskuste toetamisest.

Ka peaks riigi tasandil olema institutsioon, mis tegeleks vabatahtliku tegevuse tutvustamisega ja propageerimisega.

TÖÖGRUPP 2

KUIDAS HINNATA JA VÄÄRTUSTADA VABATAHTLIKKU TÖÖD?

Töögrupp arutas, kuidas väärtustada vabatahtlikku tööd Eesti ühiskonnas laiemalt ja mida organisatsioonid selleks teha saaks. Märksõnaks kujunes "info".

1. Vabatahtlike tegevust koordineerivad organisatsioonid ja muud organisatsioonid, kes kasutavad vabatahtlike abi oma töös, ei tea piisavalt üksteise olemasolust, vajadustest ja pakutavatest võimalustest. Vajalik on soodustada infovahetust ja koostööd selliste organisatsioonide vahel.

2. Laiema avalikkuse informeerimiseks vabatahtlikkusest on oluline kasutada meedia abi. Eelkõige aitaks inimeste huvi äratada ja neid teavitada vabatahtlikena tegutsenud või vabatahtlikke kasutanud inimeste ja organisatsioonide kogemuste tutvustamine meedias. Organisatsioonid peaks ise lugusid kirjutama ja meediale pakkuma, mitte ootama, et keegi tuleb ja kirjutab.

3. Vabatahtlikku tööd aitab väärtustada vabatahtlike avalik tunnustamine nendega töötavate organisatsioonide poolt.

4. Oluline on tõsta ka organisatsioonide teadlikkust ja oskusi vabatahtlike rakendamisel. Organisatsioonid ei taha või ei julge vabatahtlikke kasutada, kuna nad kas ei ole teadlikud sellistest võimalustest, ei tea mida see endaga kaasa toob või ei oska näha vabatahtlikust tööst saadavat kasu.

Veel üheks võimaluseks on koostada ja levitada pressiteateid vabatahtlikkuse vallas toimuvatest üritustest ja saavutustest.

TÖÖGRUPP 3

VÄLISPARTNERITE SOOVITUSED VABATAHTLIKU TEGEVUSE ARENDAMISEKS EESTIS

Töögrupp keskendus põhiliselt küsimusele, kes saavad olla vabatahtlikud, millised on need sihtrühmad, keda haarata vabatahtlikku tegevusse. Jõuti järeldusele, et vabatahtlikud võiksid olla noored ja pensionärid, sealjuures on huvitav märkida, et Norra esindajad soovitasid noori lastega peresid. Kui lapsed juba väikesest peale näevad oma perekonda vabatahtlikus

tegevuses osalemas, siis võivad ka neist endist kasvada vabatahtliku töö tegijad.

Norra esindajad rõhutasid sihtrühmana ka töötuid. Norras on töötute osakaal vabatahtlikus teenistuses suur, sest nii saavad nad tasuta ühiskonnale, kes annab neile elatisraha. Arutelu peatus eri riikide majandusliku olukorra võrdlemise juures, jõuti järeldusele, et Eestis ega Lätis see mudel ilmselt ei töötaks.

Kuidas inimesi aktiveerida? Norra partnerid soovitasid läbi viia uurimus selgitamaks välja inimeste huvisid, et siis neid huvisid ja vajadusi rahuldada. Näiteks, kuidas aktiveerida pensionäre? Kõigepealt tuleks neid koduseinte vahelt välja tuua, pakkuda neile kohta ja võimalust koos käimiseks. Sellistes kooskäimiskohtades oleks võimalik pensionäre motiveerida - pakkuda neile infot vabatahtliku tegevuse erinevate võimaluste kohta, vahetada pensionäridega ideid võimalike vabatahtlike tegevuste kohta.

Huvitavaks osutus arutelu inimeste vajaduste erinevuste üle. Näiteks Norra partnerid annetasid Murmanski vabatahtlike keskusele arvuteid, kuid Murmanskis oli vaja hoopis talveks sooje tekke. Maslow püramiidi järgi tuleks kõigepealt rahuldada inimeste põhivajadused ning alles seejärel suunduda sotsiaalsete vajaduste rahuldamisele, lahendada inimeste enesehinnangu ja sotsiaalse tunnustuse küsimused, anda inimesele tunne, et ta osaleb millegi olulise tegemises.

Kuidas levitada infot vabatahtliku tegevuse kohta? Üks võimalus on kaasata PR-inimesi, samuti korraldada vabatahtlikke aktsioone nagu keskkonna-aktsioonid ja töölaagrid.

Kuidas leida toetajaid? Üks võimalus on fondidele taotluste kirjutamine, võimalik on ka haarata kaasa ärisektorit. Näiteks Lätis läksid vabatahtlikud panka ja soovitasid toetada naabruses asuvat lasteaeda. Loomulikult tutvustasid nad vabatahtlikkuse ideid ning selle tulemusena asusid mõned panga töötajad lasteaia vabatahtlikena tööle.